

MINISTERSTWO ROZWOJU REGIONALNEGO

**INFORMACJA NA TEMAT STANU WYKORZYSTANIA
FUNDUSZY STRUKTURALNYCH
PRZEZ ORGANIZACJE POZARZĄDOWE
W ROKU 2008**

WARSZAWA, MARZEC 2009 R.

DEPARTAMENT KOORDYNACJI WDRAŻANIA FUNDUSZY UNII EUROPEJSKIEJ

Spis treści

1. Organizacje pozarządowe, ramy definicyjne, najważniejsze informacje.....	5
1.1. Informacje ogólne nt. organizacji pozarządowych w Polsce	5
1.2. Zakres działalności organizacji pozarządowych	11
1.3. Sytuacja finansowa organizacji pozarządowych	12
1.4. Zasoby kadrowe w organizacjach.....	12
1.5. Sektor pozarządowy w Polsce na tle Europy.....	13
1.6. Najważniejsze zmiany wprowadzone w obszarze organizacji pozarządowych w Polsce w 2008 r.....	14
2. Fundusze strukturalne na lata 2004-2006 a organizacje pozarządowe jako beneficjenci	18
2.1. Fundusze strukturalne na lata 2004-2006 ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia udzielonego organizacjom pozarządowym	18
2.2. Stan wykorzystania funduszy strukturalnych przez organizacje pozarządowe na 31 grudnia 2008 r. w ramach poszczególnych programów operacyjnych na lata 2004-2006	30
3. Fundusze strukturalne w Polsce na lata 2007-2013 a organizacje pozarządowe jako beneficjenci.....	43
3.1. Możliwości aplikowania przez organizacje pozarządowe o środki z funduszy strukturalnych w ramach poszczególnych programów operacyjnych 2007-2013.....	43
3.2. Wykorzystanie funduszy strukturalnych przez organizacje pozarządowe w początkowym okresie wdrażania programów realizowanych w ramach NSRO 2007-2013 wg stanu na 31 grudnia 2008 r.....	46
4. Ocena efektów i skuteczności organizacji pozarządowych w ubieganiu się o środki strukturalne w latach 2004-2006	50
4.1. SPO Rozwój Zasobów Ludzkich oraz PIW Equal	50
4.2. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego.....	52
5. Podsumowanie i dalsze rekomendacje	54

1. Organizacje pozarządowe, ramy definicyjne, najważniejsze informacje¹

1.1. Informacje ogólne nt. organizacji pozarządowych w Polsce

Mianem trzeciego sektora określa się sektor organizacji pozarządowych oraz podmiotów zdefiniowanych w art. 3. ust. 3 pkt 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie², które prowadzą działalność pożytku publicznego.

¹ Materiał stanowi fragment przygotowywanego przez Departament Pożytku Publicznego w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej *Sprawozdania z funkcjonowania ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie za rok 2007* oraz *Sprawozdania z funkcjonowania ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie za rok 2008*.

² Formy prawno-organizacyjne podmiotów trzeciego sektora, wymieniane w rejestrze REGON zostały zdefiniowane w „Systematyce form prawno-organizacyjnych SFPO” (Część Druga Szczególne formy prawne), stanowiącej załącznik do Zarządzenia nr 37 Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 5 grudnia 1994 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie wprowadzenia zasad klasyfikowania i kodowania podmiotów według form prawno-organizacyjnych. Treść Zarządzenia została opublikowana w Dzienniku Urzędowym Głównego Urzędu Statystycznego, Nr 22 (287), Warszawa, 12 grudnia 1994 r. Objasnienia do szczególnych form prawnych, w których działają podmioty trzeciego sektora:

Fundacje - podstawa prawna: ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (Dz.U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203).

Kościół Katolicki – w skład struktury organizacyjnej Kościoła Katolickiego wchodzi: Konferencja Episkopatu Polski; terytorialne jednostki organizacyjne Kościoła, tj. metropolie, archidiecezje, diecezje, administratury apostolskie i parafie; personalne jednostki organizacyjne Kościoła, tj. Ordynariat Polowy, kapituły, parafie personalne, konferencje wyższych przełożonych zakonnych, instytucje życia konsekrowanego (zakony), prowincje zakonów, opactwa, klasztory niezależne, domy zakonne, seminaria duchowne; uczelnie i instytuty naukowe oraz dydaktyczno-naukowe kanonicznie erygowane; inne jednostki organizacyjne Kościoła; organizacje kościelne, tj. organizacje zrzeszające osoby należące do Kościoła w celu realizacji zadań wynikających z misji Kościoła. Podstawa prawna: ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 29, poz. 154 z późn. zm.).

Inne Kościoły i związki wyznaniowe – w grupie tej ujmują się kościoły i związki wyznaniowe, które zostały wpisane do rejestru prowadzonego przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji (poprzednio Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów) i uzyskały osobowość prawną (...). Podstawa prawna: ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (tekst jednolity Dz. U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965, z późn. zm.).

Stowarzyszenia – w grupie tej ujmują się: stowarzyszenia podlegające rejestracji i ich związki, stowarzyszenia zwykłe. Podstawa prawna: ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. Nr 20, poz.104 z późn. zm.).

Organizacje społeczne oddzielnie nie wymienione – w grupie tej ujmują się organizacje społeczne działające w oparciu o ustawy lub umowy międzynarodowe, z mocy których powstały, nie ujęte w grupach: „Stowarzyszenia” i „Partie polityczne”. Organizacjami społecznymi ujmowanymi w tej grupie są np. Polski Czerwony Krzyż, Polski Związek Łowiecki.

Partie polityczne – partia polityczna jest organizacją społeczną stawiającą sobie za cel udział w życiu publicznym, w szczególności przez wywieranie wpływu na kształtowanie polityki państwa i sprawowanie władzy. Uzyskuje osobowość prawną z chwilą zgłoszenia do ewidencji partii politycznych prowadzonej przez Sąd Wojewódzki w Warszawie. Podstawa prawna: ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o partiach politycznych (Dz.U. Nr 54, poz. 312).

Związki zawodowe – w grupie tej ujmują się:

- związki zawodowe działające z mocy ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (Dz.U. Nr 55, poz. 234 z późn. zm). Są nimi: zakładowe i międzyzakładowe związki zawodowe, ogólnokrajowe zrzeszenia związków zawodowych (federacje) – tworzone przez związki zawodowe, ogólnokrajowe związki zawodowe, ogólnokrajowe organizacje międzyzwiązkowe (konfederacje) – tworzone przez ogólnokrajowe związki zawodowe i zrzeszenia związków zawodowych,
- związki zawodowe rolników indywidualnych działające z mocy ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. o związkach zawodowych rolników indywidualnych (Dz.U. Nr 20, poz. 106 z późn. zm.).

Podstawowym aktem prawnym określającym relacje pomiędzy organizacjami pozarządowymi i organami władzy publicznej jest ww. ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Ustawa precyzuje zasady i formy współpracy trzeciego sektora z administracją publiczną, oparte na transparentności, partnerstwie i uczciwej konkurencji zarówno przy konsultacjach kluczowych dla sektora aktów prawnych, wzajemnym informowaniu się oraz przede wszystkim zleceniu realizacji zadań publicznych. Obywatele zawiązujący organizacje pozarządowe mają do wyboru różne formy prawne, dobierane w zależności od charakteru działalności, która ma być prowadzona, jej celów, a także posiadanych zasobów kadrowych i finansowych. Spośród nich największą popularnością cieszą się tworzone na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. o stowarzyszeniach oraz fundacje działające na podstawie ustawy z dnia z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach. Tworzenie **stowarzyszeń** ustawodawca przewidział celem umożliwienia obywatelom równego, bez względu na przekonania, prawa czynnego uczestniczenia w życiu publicznym i wyrażania zróżnicowanych poglądów oraz realizacji indywidualnych zainteresowań. **Fundacje** z kolei zawiązuje się do realizacji zgodnych z podstawowymi interesami Rzeczypospolitej Polskiej celów społecznie lub gospodarczo użytecznych, w szczególności takich, jak: ochrona zdrowia, rozwój gospodarki i nauki, oświata i wychowanie, kultura i sztuka, opieka i pomoc społeczna, ochrona środowiska oraz opieka nad zabytkami. Mówiąc o formach prawnych działających w ramach trzeciego sektora, nie można też zapominać o kilkuset innych podmiotach, które są tworzone w oparciu o przepisy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, których cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego.

Podstawą do określenia liczby organizacji pozarządowych w Polsce są zasoby krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej REGON Głównego Urzędu Statystycznego oraz rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej Krajowego Rejestru Sądowego (KRS). Główny Urząd Statystyczny posiada również bazę jednostek wybieranych do badań statystycznych (BJS), powstałą w oparciu o zaktualizowany rejestr REGON.

W odniesieniu do informacji na temat podmiotów sektora pozarządowego warto zauważyć, że REGON i KRS są autonomicznymi rejestrami, które charakteryzują się brakiem komplementarności oraz brakiem możliwości komparatywnego zestawienia danych dotyczących zarejestrowanych podmiotów. Taki stan rzeczy spowodowany jest odmienną nomenklaturą form prawnych podlegających wpisowi do każdego z rejestrów, wynikającą z tego klasyfikacją podmiotów sektora pozarządowego, jak również różnicą w zastosowaniu systemów informatycznych rejestrujących informacje. Ponadto w rejestrze REGON znajduje się więcej podmiotów niż w rejestrze KRS, w którym podmioty kościelne i wyznaniowe figurują tylko wtedy, jeśli posiadają status organizacji pożytku publicznego. Warto również zwrócić uwagę na to, iż w REGON wpisane są organizacje, które już nie istnieją, tzn. nie prowadzą faktycznie działalności.

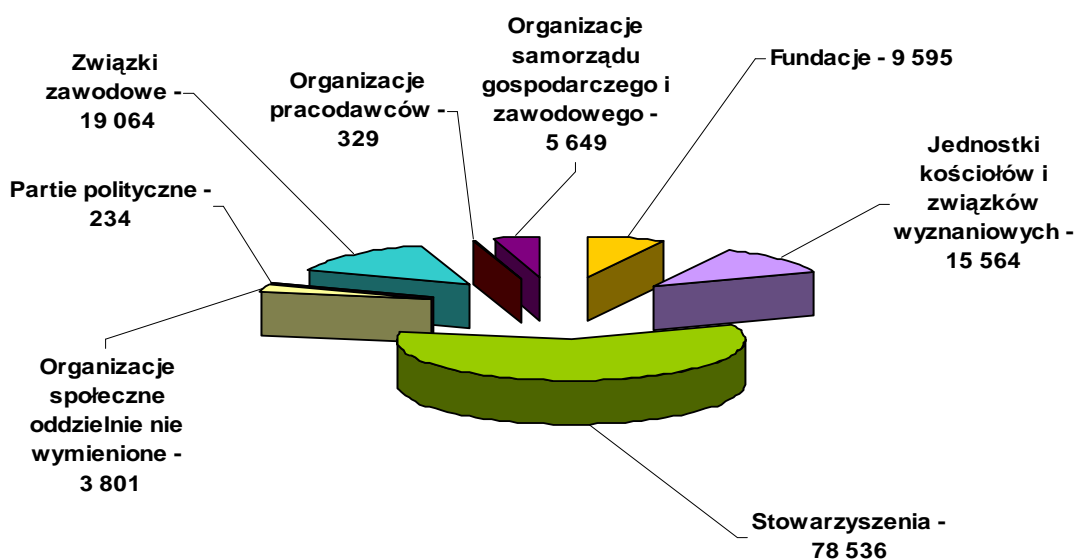
Organizacje pracodawców – w grupie tej ujmują się: związki pracodawców oraz federacje i konfederacje związków pracodawców. Podstawa prawna: ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o organizacjach pracodawców (Dz.U. Nr 55, poz. 235 z późn. zm.).

Samorząd gospodarczy i zawodowy – w grupie tej ujmują się: izby gospodarcze, Izbę Ubezpieczeń, samorząd rzemiosła, samorząd zawodowy, Krajową Radę Spółdzielczą, związki rewizyjne spółdzielni, związki gospodarcze spółdzielni, samorząd lekarzy, samorząd pielęgniarek i położnych, samorząd aptekarski, samorząd lekarzy weterynarii, samorząd biegłych rewidentów, samorząd rzeczników patentowych, samorząd notariuszy, samorząd maklerów i doradców, adwokaturę, samorząd radców prawnych, społeczno-zawodowe organizacje rolników.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2008 r. w rejestrze REGON³ zarejestrowanych było **78 536 stowarzyszeń i 9 595 fundacji**, 14 119 jednostek organizacyjnych Kościoła Katolickiego, 1 445 jednostek innych kościołów i związków wyznaniowych, 3 801 organizacji społecznych oddzielnie nie wymienionych, 19 064 związki zawodowe, 5 649 organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego, 234 partie polityczne⁴ oraz 329 organizacji pracodawców. Tak zdefiniowany trzeci sektor liczy **132 772** zarejestrowane podmioty.

Dane zgromadzone w systemie REGON wskazują, że organizacje pozarządowe najczęściej przybierały formę prawną stowarzyszeń, fundacji, jednostek kościołów i związków wyznaniowych oraz związków zawodowych, natomiast najmniej liczną grupę zarejestrowanych podmiotów stanowiły partie polityczne.

Wykres 1. Liczba podmiotów sektora pozarządowego w podziale na szczególne formy prawne, REGON, 2008 r.

Źródło: informacje przygotowane dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Departament Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej na podstawie danych dostarczonych przez Departament Udostępniania Informacji Głównego Urzędu Statystycznego.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2007 r. w rejestrze stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej KRS⁵ wpisane były **46 883 stowarzyszenia, 7 652 fundacje**, 494 organizacje rzemieślnicze, 3 992 społeczno-zawodowe organizacje rolników, 9 związków zawodowych rolników

³ Dane z rejestru REGON według stanu na dzień 31 grudnia 2008 r. zostały udostępnione Departamentowi Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej przez Departament Udostępniania Informacji Głównego Urzędu Statystycznego.

⁴ Należy zauważyć, że w „Komunikacie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 26 sierpnia 2008 r. o przyjętych i odrzuconych sprawozdaniach partii politycznych o źródłach pozyskania środków finansowych w 2007 r.” według stanu na dzień 31 grudnia 2007 r. do ewidencji partii politycznych (EWP) wpisane były tylko 83 partie polityczne.

⁵ Na podstawie informacji udostępnionych Departamentowi Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej przez Departament Centrum Ogólnopolskich Rejestrów Sądowych i Informatyzacji Resortu Ministerstwa Sprawiedliwości.

Departament Pożytku Publicznego nie otrzymał dotychczas danych za rok 2008.

indywidualnych, 118 jednostek samorządów zawodowych innych przedsiębiorców, 33 inne organizacje przedsiębiorców, 327 izb gospodarczych, 6 157 związków zawodowych, 335 organizacje pracodawców, 6 156 stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych, 76 innych organizacji społecznych lub zawodowych, 332 osoby prawne i inne jednostki organizacyjne będące organizacjami pożytku publicznego⁶.

Ogółem na koniec 2007 r. w Krajowym Rejestrze Sądowym zarejestrowane były **72 564** obiekty zaliczane do sektora pozarządowego. Wśród nich dominowały podmioty posiadające formę prawną stowarzyszeń, fundacji oraz stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych. Natomiast najmniejszą grupę zarejestrowanych podmiotów stanowiły inne organizacje społeczne lub zawodowe oraz samorząd zawodowy innych przedsiębiorców.

Ponadto, wg stanu na dzień 26 stycznia 2009 r., w Krajowym Rejestrze Sądowym zarejestrowanych było 6 591 organizacji pozarządowych posiadających status organizacji pożytku publicznego.

Zestawienie liczby organizacji pozarządowych zarejestrowanych w rejestrze REGON według stanu na dzień 31 grudnia 2008 r. z danymi dostępnymi w tym rejestrze z lat poprzednich wskazuje na wyraźny wzrost ilościowy podmiotów sektora pozarządowego. W kwietniu 2004 r. sektor pozarządowy liczył blisko 109 000 podmiotów. W przeciągu roku ich liczba zwiększyła się o ponad 6% i w grudniu 2005 r. wynosiła ponad 116 000. W przeciągu kolejnego roku nastąpił przyrost o prawie 7% i pod koniec 2006 r. liczba organizacji pozarządowych wynosiła 123 599. Natomiast w przeciągu kolejnego roku nastąpił przyrost o 5% i pod koniec 2007 r. liczba organizacji pozarządowych wynosiła

⁶ Formy prawne organizacji pozarządowych, podlegające wpisowi do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej Krajowego Rejestru Sądowego oraz podmioty zaliczane do poszczególnych form prawnych, na podstawie danych otrzymanych z Departamentu Centrum Ogólnopolskich Rejestrów Sądowych i Informatyzacji Resortu w Ministerstwie Sprawiedliwości:

Stowarzyszenie – w grupie tej ujmuje się: stowarzyszenia i terenowe jednostki organizacyjne stowarzyszeń posiadające osobowość prawną; związki stowarzyszeń.

Fundacje.

Organizacje rzemieślnicze – w grupie tej ujmuje się: cechy rzemieślnicze; izby rzemieślnicze; Związek Rzemiosła Polskiego.

Spółeczno-zawodowe organizacje rolników – w grupie tej ujmuje się: kółka rolnicze; rolnicze zrzeszenia branżowe; związki rolników, kółek i organizacji rolniczych; związki rolniczych zrzeszeń branżowych.

Związek zawodowy rolników indywidualnych.

Samorząd zawodowy innych przedsiębiorców – w grupie tej ujmuje się: Zrzeszenie Handlu i Usług; Zrzeszenie Transportu; Ogólnokrajową Reprezentację Zrzeszeń Handlu i Usług; Ogólnokrajową Reprezentację Zrzeszeń Transportu.

Inne organizacje przedsiębiorców.

Izby gospodarcze.

Związki zawodowe – w grupie tej ujmuje się: związki zawodowe lub jednostki organizacyjne, związki zawodowe posiadające osobowość prawną; ogólnokrajowe związki międzybranżowe; ogólnokrajowe zrzeszenia międzybranżowe.

Organizacje pracodawców – w grupie tej ujmuje się: związki pracodawców, federacje i konfederacje związków pracodawców.

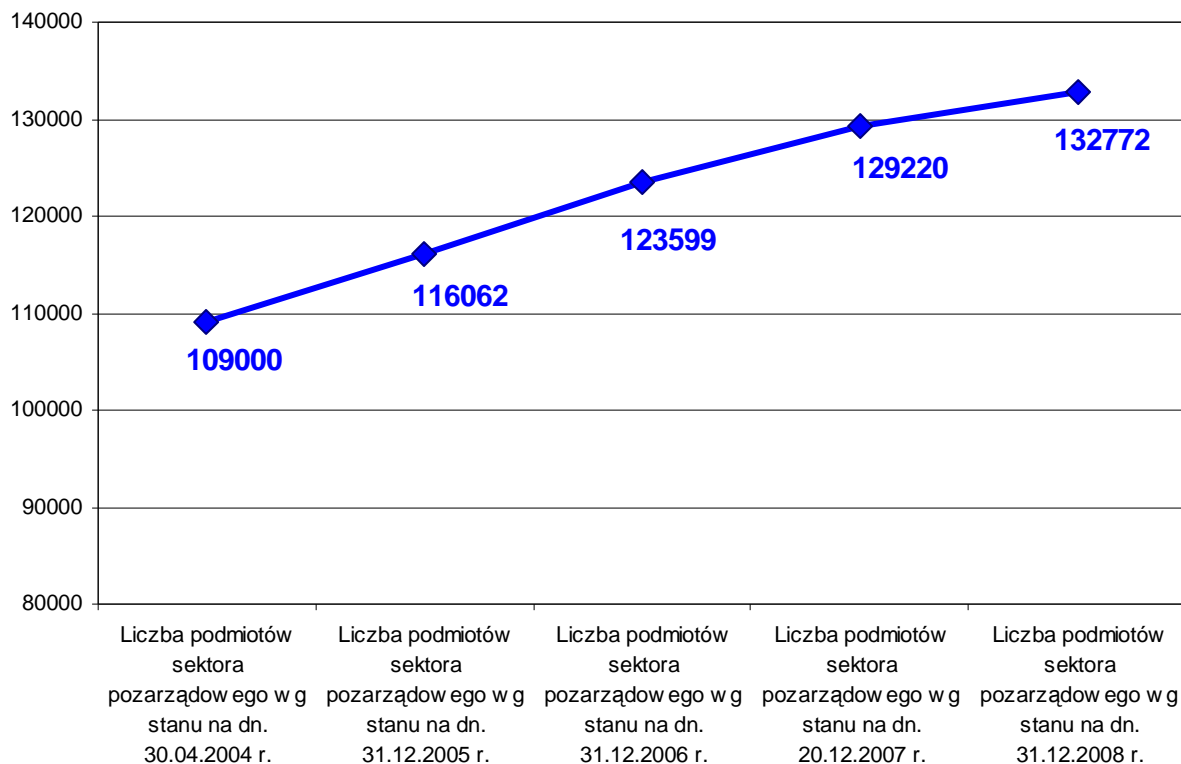
Stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe – w grupie tej ujmuje się: stowarzyszenia kultury fizycznej, związki sportowe, polskie związki sportowe, stowarzyszenia kultury fizycznej o zasięgu ogólnokrajowym.

Inne organizacje społeczne lub zawodowe.

Osoby prawne i inne jednostki organizacyjne będące organizacjami pożytku publicznego – w grupie tej ujmuje się: nie posiadające osobowości prawnej organizacje pożytku publicznego; inne osoby prawne będące organizacjami pożytku publicznego, Kościelna osoba prawna będąca organizacją pożytku publicznego; nie posiadająca osobowości prawnej instytucja kościelna będąca organizacją pożytku publicznego.

129 220. W 2008 r. w porównaniu z 2007 r. liczba podmiotów trzeciego sektora wzrosła o 2,75%. W ostatnich dwóch latach można zaobserwować wolniejszy przyrost liczby organizacji pozarządowych (Wykres 2 oraz Tabela 1 str.10).

Wykres 2. Liczba podmiotów sektora pozarządowego zarejestrowanych w rejestrze REGON w latach 2004 – 2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji przygotowanych dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Departament Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

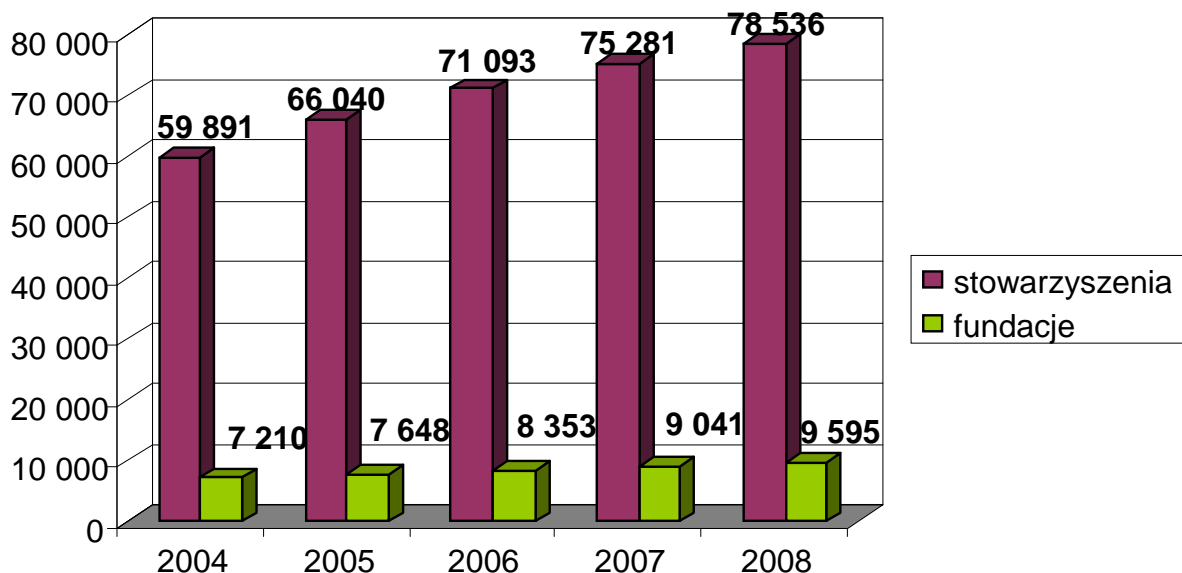
Tabela 1. Liczba podmiotów sektora pozarządowego zarejestrowanych w rejestrze REGON w latach 2004-2008 z uwzględnieniem szczególnych form prawnych

Szczególne formy prawne podmiotów sektora pozarządowego zarejestrowanych w rejestrze REGON	Liczba podmiotów sektora pozarządowego wg stanu na dzień 30 kwietnia 2004 r.	Liczba podmiotów sektora pozarządowego wg stanu na dzień 31 grudnia 2005 r.	Liczba podmiotów sektora pozarządowego wg stanu na dzień 31 grudnia 2006 r.	Liczba podmiotów sektora pozarządowego wg stanu na dzień 20 grudnia 2007 r.	Liczba podmiotów sektora pozarządowego wg stanu na dzień 31 grudnia 2008 r.
Stowarzyszenia	59 891	66 040	71 093	75 281	78 536
Fundacje	7 210	7 648	8 353	9 041	9 595
Jednostki kościołów i związków wyznaniowych	15 244	15 378	15 500	15 601	15 564
Organizacje społeczne oddzielnie nie wymienione	3 524	3 635	3 716	3 804	3 801
Związki zawodowe	17 113	17 764	18 825	19 217	19 064
Organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego	5 515	5 080	5 569	5 719	5 649
Organizacje pracodawców	ok. 500	294	314	324	329
Partie polityczne		223	229	233	234
Ogółem	ok. 109 000	116 062	123 599	129 220	132 772

Źródło: informacje przygotowane dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Departament Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej na podstawie danych dostarczonych przez Departament Udostępniania Informacji Głównego Urzędu Statystycznego.

Według danych z rejestru REGON liczba stowarzyszeń wzrosła w przeciągu czterech lat o 31,13% z 59 891 w 2004 r. do 78 536 w 2008 r. Natomiast liczba fundacji wzrosła o 33,08% z 7 210 w 2004 r. do 9 595 pod koniec 2008 r. (Wykres 2).

Wykres 3. Liczba stowarzyszeń i fundacji zarejestrowanych w rejestrze REGON w latach 2004 – 2008

Źródło: informacje przygotowane dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Departament Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej na podstawie danych dostarczonych przez Departament Udostępniania Informacji Głównego Urzędu Statystycznego.

1.2. Zakres działalności organizacji pozarządowych

Według Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD), która jest umownie przyjętym, hierarchicznie usystematyzowanym podziałem zbioru rodzajów działalności społeczno – gospodarczej, jakie realizują jednostki, organizacje pozarządowe klasyfikują swoją działalność przez wskazanie sekcji i podsekcji, działów, grup, klas i podklas PKD. Analiza informacji z rejestru REGON⁷ wykazała dla stowarzyszeń i organizacji społecznych, że:

- najwięcej z nich (75,59%) zadeklarowało działalność zakwalifikowaną, wg sekcji PKD, jako działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała,
- 19,59% wskazało sekcję administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe u ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenia zdrowotne,
- 3,16% zadeklarowało rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo,
- 1,38% prowadziło działalność w sekcji pośrednictwo finansowe,
- 0,09% wskazało obsługę nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej,
- 0,07% zadeklarowało działalność w zakresie ochrony zdrowia i pomoc społeczną,

⁷ *Zmiany strukturalne grup...*, s. 79-85.

- ok. 1% stowarzyszeń wskazało edukację, przetwórstwo przemysłowe, budownictwo, handel hurtowy i detaliczny; naprawę pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego; transport, gospodarkę magazynową i łączność.

Natomiast, analiza tego samego rejestru dla zbioru fundacji wykazała, że:

- 99,26% zadeklarowało prowadzenie działalności usługowej komunalnej, społecznej i indywidualnej, pozostałej,
- 0,23% wskazało obsługę nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej,
- 0,20% zadeklarowało działalność w zakresie ochrony zdrowia i pomocy społecznej,
- 0,10% wskazało edukację,
- reszta fundacji prowadziła działalność w ramach sekcji rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo; przetwórstwo przemysłowe; budownictwo; handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego; hotele i restauracje; transport, gospodarka magazynowa i łączność.

1.3. Sytuacja finansowa organizacji pozarządowych ⁸

Według badania SOF 2006⁹ suma kosztów działalności organizacji non-profit w 2005 r. wyniosła ok. 10,9 mld złotych, co odpowiadało 1,1% produktu krajowego brutto.

Analiza przychodów sektora non-profit wykazała, że blisko połowa dochodów pochodziła z wykorzystania mechanizmów rynkowych. Zysk z działalności gospodarczej stanowił 24% wszystkich przychodów sektora, ale wypracowało go tylko 7% organizacji sektora non-profit. Odpłatna działalność statutowa wyniosła 21% przychodów.

Środki nierynkowe wyniosły 42% budżetów badanych podmiotów i zostały pozyskane przez 52% organizacji. Wśród przychodów nierynkowych główną grupę stanowiły środki publiczne (29% przychodów). Korzystało z nich 39% zbadanych organizacji. Pozostałe przychody pochodziły z darowizn i zbiórek, nawiązek sądowych oraz mechanizmu 1%.

1.4. Zasoby kadrowe w organizacjach

Na podstawie analizy danych z badania SOF 2006, zrealizowanego w ramach Partnerstwa na Rzecz Rozwoju „Tu jest praca”, zatrudnienie w sektorze non-profit (bez związków zawodowych i partii politycznych) na koniec 2005 r. wynosiło łącznie ok. 100 tys. pracowników, dla których te organizacje były głównym miejscem pracy zarobkowej, co stanowiło 0,8% wszystkich pracujących w gospodarce narodowej. Tylko co szósta organizacja non-profit zatrudniała etatowego pracownika. O wiele częściej korzystano z formy umów cywilno-prawnych.

W ramach stosunku pracy w sektorze non-profit zatrudnianych było ogółem 112,5 tys. osób. Praca ta stanowiła główne źródło utrzymania dla 100,4 tys. z nich. Przeciętne roczne zatrudnienie w sektorze wyniosło 99,3 tys. etatów przeliczeniowych.

Personel organizacji non-profit w znacznie większym stopniu niż w gospodarce narodowej stanowiły osoby w wieku emerytalnym. Miało to miejsce przede wszystkim w organizacjach samorządu gospodarczego i zawodowego (7%) oraz w stowarzyszeniach (5,5%). Natomiast

⁸ *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych. Raport z badania 2006.* Marta Gumkowska, Jan Herbst, Klon/Jawor, Warszawa 2007

⁹ Tamże, s. 12-18.

wśród personelu stowarzyszeń i organizacji społecznych dało się zauważyć nadreprezentację pracowników młodocianych¹⁰.

1.5. Sektor pozarządowy w Polsce na tle Europy

Porównanie polskich organizacji pozarządowych z sytuacją tego sektora w innych krajach Unii Europejskiej jest niezwykle trudne i skomplikowane. Ze względu na różnice prawne, ekonomiczne i społeczne funkcjonowania sektora pozarządowego w Polsce oraz brak jednolitej metodologii badawczej, jakiegokolwiek porównanie wymagałoby przeprowadzenie analiz zawierającej interpretację wszystkich różnic w odniesieniu do poszczególnych krajów.

Dla ogólnego zobrazowania funkcjonowania polskich organizacji pozarządowych na tle innych krajów europejskich, przydatne mogą być badania *The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies Center for Civil Society Studies*¹¹. Informacje przedstawione w ramach *The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project* zostały zebrane z zastosowaniem jednolitej metodologii badawczej i dotyczą potencjału ludzkiego w sektorze obywatelskim. Udział zatrudnienia w organizacjach pozarządowych w stosunku do ogółu liczby osób aktywnych gospodarczo przedstawia się następująco:

- Holandia – 9,2%,
- Belgia – 8,6%,
- Irlandia – 8,3%,
- Wielka Brytania – 4,8%,
- Austria – 3,8%,
- Francja – 3,7%,
- Niemcy – 3,5%,
- Hiszpania – 2,8%,
- Włochy – 2,3%,
- Czechy – 1,3%,
- Węgry – 0,9%,
- Słowacja – 0,6%,
- Polska – 0,6%,
- Rumunia – 0,4%.

Polska w tym świetle plasuje się na ostatnich miejscach wśród krajów europejskich.

Drugim źródłem danych porównawczych może być corocznie realizowany *NGO Sustainability Index*¹² – narzędzie Biura Europy i Eurazji USAID (*United States Agency for International Development*), które ocenia stopień rozwoju i zdolność przetrwania sektora

¹⁰ Na podstawie art. 190 § 1 Kodeksu Pracy: „Młodocianym w rozumieniu kodeksu jest osoba, która ukończyła 16 lat, a nie przekroczyła 18 lat”.

¹¹ Por. L. M. Salamon, S. W. Sokolowski, R. List, *Global Civil Society. An Overview*, The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies Center for Civil Society Studies, Baltimore 2003.

¹² Por. *The 2007 NGO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia*, United States Agency for International Development, 11th Edition – June 2008.

pozarządowego w Europie i Eurazji. Indeks opiera się na siedmiu wymiarach sektora pozarządowego:

- środowisku prawnym,
- zdolnościach organizacyjnych,
- opłacalności finansowej,
- rzecznictwie,
- świadczeniu usług,
- infrastrukturze,
- wizerunku publicznym.

W ramach tych obszarów przyznaje się punkty od 1 do 7, gdzie 1 oznacza największą stabilność i zdolność przetrwania, a 7 – najmniejszą. Według danych z raportu za 2007 r. ogólny stopień rozwoju i zdolność przetrwania sektora pozarządowego kształtuje się w następujący sposób:

- Estonia – 2,1;
- Polska – 2,3;
- Słowacja – 2,5;
- Łotwa – 2,7;
- Węgry – 2,7;
- Czechy – 2,7;
- Litwa – 2,7;
- Rumunia – 3,5;
- Ukraina – 3,6;
- Słowenia – 3,9.

Według raportu od 2004 r. sytuacja sektora pozarządowego w Polsce utrzymuje się na tym samym poziomie.

1.6. Najważniejsze zmiany wprowadzone w obszarze organizacji pozarządowych w Polsce w 2008 r.

- **Strategia Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego (SWRSO)**

Wśród najważniejszych dokumentów, skierowanych bezpośrednio do sektora pozarządowego, znajduje się znowelizowana Strategia Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2009-2015 (SWRSO), przyjęta przez Radę Ministrów w drodze uchwały w dniu 4 listopada 2008 r. Potrzeba dokonania zmian w dotychczas obowiązującej Strategii Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2007-2013 (SWRSO) wiązała się z koniecznością dostosowania jej do Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015 i zmieniających się zasad prowadzenia polityki rozwoju. SWRSO obejmuje nowe rozwiązania wynikające m.in. z potrzeby wzmocnienia priorytetu „Aktywni, świadomi obywatele, aktywne wspólnoty lokalne”, dającego preferencje inicjatywom lokalnym w realizacji zadań publicznych oraz priorytetu „Rozwój przedsiębiorczości społecznej”, szczególnie w kontekście zakończenia Inicjatywy Wspólnotowej Equal.

SWRSO ma również pomóc w stworzeniu modelu tzw. dobrego państwa, w którym obowiązywać mają partnerskie stosunki między władzą publiczną, sferą biznesu a organizacjami pozarządowymi. Planowane jest także zwiększenie pomocy finansowej dla organizacji pozarządowych (rozwój poradnictwa, szkoleń, pomocy technicznej, itp.), zwłaszcza w regionach o mniej rozwiniętej infrastrukturze.

Podmioty zaangażowane w realizację Strategii to organizacje pozarządowe oraz administracja publiczna wszystkich szczebli. Za realizację określonych celów i priorytetów SWRSO odpowiedzialne będą podmioty wdrażające strategię i programy w poszczególnych obszarach. Za zapewnienie właściwej koordynacji realizacji SWRSO odpowiada minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego. Koordynacja będzie wymagać ścisłej współpracy z Ministrem Rozwoju Regionalnego, który jest odpowiedzialny za realizację Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, Norweskiego Mechanizmu Finansowego, Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i innych, Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi, który jest odpowiedzialny za realizację Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz z innymi organami administracji publicznej na wszystkich szczeblach, w tym m.in. z Ministrem Finansów, Ministrem Gospodarki, Ministrem Edukacji Narodowej, Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego.

Przewiduje się powołanie Komitetu Koordynującego SWRSO. Funkcję Komitetu Koordynującego dla SWRSO, w ramach ustawowych kompetencji, będzie pełnił Rada Działalności Pożytku Publicznego, organ opiniotwórczo-doradczy i pomocniczy ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, powołany na podstawie ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 4 sierpnia 2003 r. w sprawie Rady Działalności Pożytku Publicznego¹³.

Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego będzie monitorować realizację SWRSO i co dwa lata w terminie do 31 grudnia przedstawiać Radzie Ministrów sprawozdanie z jej wdrażania z dwóch minionych lat. Będzie ono przekazywane także Radzie Działalności Pożytku Publicznego.

Sprawozdanie będzie opracowywane przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, na podstawie informacji zebranych przez MPiPS oraz przekazanych przez organy administracji centralnej i samorządowej oraz beneficjentów Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich.

- **Program Operacyjny Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (PO FIO)**

Na podstawie przepisów ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju¹⁴ (Dz. U. Nr 227, poz. 1658 oraz z 2007 r. Nr 140, poz. 984) warunkującej realizację polityki rozwoju w danym obszarze oraz postanowienia sektorowej Strategii Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2009-2015 (SWRSO), a także doświadczenia zdobytego podczas wdrażania Programu FIO i jego kontynuacji – Funduszu Inicjatyw Obywatelskich w roku 2008 (FIO 2008), ustanowiono Program Operacyjny Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2009-2013 (PO FIO).

¹³ Podstawa prawna: ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 4 sierpnia 2003 r. w sprawie Rady Działalności Pożytku Publicznego¹³ (Dz. U. Nr 147, poz. 1431).

¹⁴ Podstawa prawna: ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. Nr 227, poz. 1658 oraz z 2007 r. Nr 140, poz. 984).

PO FIO w swych założeniach będzie kontynuował główne cele i założenia Programu FIO oraz FIO 2008, a jednocześnie poprzez skorelowanie ze Strategią Rozwoju Kraju na lata 2007-2015 oraz SWRSO, stanowić będzie narzędzie realizacji polityki rozwoju w obszarze rozwoju zachowań prospołecznych wspólnot lokalnych oraz budowy i umacniania struktur społeczeństwa obywatelskiego. Zdecydowana większość zapisanych w PO FIO działań była realizowana w ramach Programu FIO i spotkała się ze znacznym zainteresowaniem ze strony beneficjentów Programu FIO (ponad 6000 złożonych wniosków, dofinansowanych ponad 2100).

Celem głównym PO FIO jest zwiększenie udziału organizacji pozarządowych oraz podmiotów kościelnych i związków wyznaniowych prowadzących działalność pożytku publicznego w realizacji zadań publicznych, w ramach kształtowanych i prowadzonych na zasadach partnerstwa i pomocniczości polityk publicznych. Cel główny powinien zostać osiągnięty z uwzględnieniem horyzontalnych zasad PO FIO: partnerstwa, innowacyjności, zrównoważonego rozwoju i równości szans.

Natomiast cele szczegółowe PO FIO są następujące:

1. Zwiększenie aktywności i świadomości obywateli i wspólnot lokalnych.
2. Rozwój potencjału sektora organizacji pozarządowych.
3. Zwiększenie zaangażowania sektora organizacji pozarządowych na rzecz usług społecznych w zakresie integracji i aktywizacji społecznej oraz zabezpieczenia społecznego.
4. Wspieranie rozwoju polskiego modelu ekonomii społecznej.

Powyższe cele będą realizowane, z uwzględnieniem kryterium terytorialnego, potencjału organizacji i obszaru działania, w ramach czterech priorytetów, przez wspieranie:

- indywidualnych działań inicjowanych przez organizacje pozarządowe w zakresie realizacji zadań publicznych,
- wspólnych inicjatyw obywatelskich w ramach partnerstwa publiczno-społecznego,
- wspólnych działań podejmowanych w ramach partnerstw wewnątrz III sektora.

Powyższe cele powinny być osiągnięte z wykorzystaniem dobrych praktyk (modelowych rozwiązań) wypracowanych w obszarach objętych wsparciem PO FIO.

PO FIO składa się z następujących priorytetów:

- Priorytet I. Aktywni, świadomi obywatele, aktywne wspólnoty lokalne.
- Priorytet II. Sprawne organizacje pozarządowe w dobrym państwie.
- Priorytet III. Integracja i aktywizacja społeczna. Zabezpieczenie społeczne.
- Priorytet IV. Rozwój przedsiębiorczości społecznej.

Ponadto realizowany będzie Priorytet V. Pomoc techniczna, którego celem jest zapewnienie właściwego zarządzania, wdrażania oraz promocji PO FIO.

Podmiotami uprawnionymi do korzystania ze środków finansowych przeznaczonych na realizację Programu FIO są organizacje pozarządowe oraz kościelne osoby prawne i jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Zakres wsparcia organizacji pozarządowych w PO FIO jest komplementarny ze wsparciem przewidzianym w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki (PO KL), realizowanym w ramach

Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013. Komplementarność obu programów jest konsekwencją różnych źródeł ich finansowania. PO KL jest objęty interwencją EFS, dlatego też w ramach PO KL wsparciem są objęte obszary zdefiniowane przez EFS. Są nimi: zatrudnienie, edukacja, integracja społeczna, rozwój potencjału adaptacyjnego pracowników i przedsiębiorstw, a także zagadnienia związane z rozwojem zasobów ludzkich na terenach wiejskich, z budową sprawnej i skutecznej administracji publicznej wszystkich szczebli oraz z promocją zdrowia zasobów pracy. Organizacje III sektora otrzymają wsparcie w ramach PO KL przez możliwość realizacji działań w obszarach objętych wsparciem EFS, w szczególności działań podejmowanych na rzecz zatrudnienia i integracji społecznej. Przewidywane jest również wsparcie o charakterze systemowym polegające na wzmocnieniu potencjału organizacji pozarządowych, rozumiane jako podniesienie ich zdolności do aktywnego uczestnictwa w procesie realizacji Strategii Lizbońskiej. Oznacza to, że wsparcie dla organizacji pozarządowych będzie ściśle powiązane z rolą, jaką odgrywają w procesie wspierania modernizacji struktur państwa. Będzie miało na celu zwiększenie ich udziału w procesie realizacji niezbędnych reform, optymalizacji procesu stanowienia prawa oraz wdrażania zasady dobrego rządzenia. Ww. działania przewidziane zostały w Priorytecie V *Dobre rządzenie*, na który alokowano 519 225 980 EUR (dofinansowanie ze środków EFS).

Z kolei w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych finansowanego z Mechanizmu Finansowego EOG oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego, przewiduje się dofinansowanie projektów mających na celu wspieranie zasad zrównoważonego rozwoju, równouprawnienia płci oraz dobrego rządzenia. Projekty te mają być realizowane w ramach trzech obszarów:

1. Demokracja i społeczeństwo obywatelskie.
2. Ochrona środowiska i zrównoważony rozwój.
3. Wyrównywanie szans i integracja społeczna.

W nawiązaniu do powyższego przewiduje się, że PO FIO będzie finansowane jedynie ze środków krajowych, co w szczególności oznaczać będzie łatwiejszy dostęp do nich dla organizacji o niewielkim potencjale, często z terenów słabo rozwiniętych. PO FIO stwarza szansę przede wszystkim dla małych organizacji, których innowacyjne projekty nie mogły zostać wprowadzone w życie ze względu na ich ograniczone zdolności finansowe. Szczególną jego zaletą jest prefinansowanie realizowanych zadań, w odróżnieniu do przyjętego w programach finansowanych ze środków unijnych refinansowania. Pozwala to projektodawcom, dysponującym niewielką ilością środków, na realizację zadania bezpośrednio po rozstrzygnięciu konkursu, bez potrzeby uprzedniego tworzenia rezerw finansowych, co stanowi nierzadko barierę, szczególnie dla małych organizacji. Niezwykle istotny jest również element wieloletniości PO FIO, który pozwala Projektodawcom na kształtowanie finansowych ram działalności w odniesieniu do perspektywy kilkuletniej.

W ramach PO FIO będzie udzielane wsparcie dla inicjatyw obywatelskich z udziałem III sektora we wszystkich sferach pożytku publicznego, określonych w art. 4 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. PO FIO priorytetowo traktuje wsparcie w obszarze aktywizacji obywateli, w tym społeczności lokalnych na rzecz zaangażowania w sprawy publiczne. Istotną cechą PO FIO jest fakt, iż poszerzony w stosunku do innych programów zakres kwalifikowalności wydatków pozwala na realizację uzupełnionej formuły zadań publicznych. Cechą wyróżniającą PO FIO jest również, oparty na doświadczeniach z wdrażania Programu FIO, system aplikowania o dofinansowanie, a w szczególności uproszczone, w stosunku do innych programów, kryteria wyboru projektów.

2. Fundusze strukturalne na lata 2004-2006 a organizacje pozarządowe jako beneficjenci

2.1. Fundusze strukturalne na lata 2004-2006 ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia udzielonego organizacjom pozarządowym

W ramach funduszy strukturalnych na lata 2004-2006 organizacje pozarządowe mogły aplikować o środki z następujących programów operacyjnych:

- SPO Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL),
- Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR),
- SPO Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP),
- SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich,
- SPO Rybołówstwo i przetwórstwo ryb,
- Program Inicjatywy Wspólnotowej Equal,
- Program Inicjatywy Wspólnotowej Interreg III A.

Zdecydowanie najwięcej projektów, których beneficjentami były organizacje pozarządowe, realizowanych było ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach SPO RZL, ZPORR (Priorytet 2) oraz PIW Equal. Ponadto projekty o stosunkowo dużej łącznej wartości realizowano ze środków SPO WKP.

Szczegółowe informacje nt. wsparcia organizacji pozarządowych w ramach ww. programów operacyjnych przedstawiono poniżej.

• **Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL)**

Głównym celem Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich jest „budowa otwartego, opartego na wiedzy społeczeństwa poprzez zapewnienie warunków do rozwoju zasobów ludzkich w drodze kształcenia, szkolenia i pracy”. Cele SPO RZL realizowane są poprzez wdrażanie trzech Priorytetów:

- Priorytet 1. *Aktywna polityka rynku pracy oraz integracji zawodowej i społecznej*
- Priorytet 2. *Rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy*
- Priorytet 3. *Pomoc techniczna*

SPO RZL finansowany jest w 75% ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz w 25% ze środków krajowych, a na jego realizację przeznaczono ogółem 2 mld euro. Program realizowano głównie na poziomie ogólnopolskim, natomiast Działanie 1.2. oraz Działanie 1.3. SPO RZL wdrażano przez poszczególne wojewódzkie urzędy pracy. Zgodnie z *Uzupełnieniem SPO RZL* organizacje pozarządowe mogły pełnić funkcję beneficjenta w ramach poniższych Działań:

Działanie 1.1 *Rozwój i modernizacja instrumentów i instytucji rynku pracy* (schemat b) - organizacje pozarządowe pełniące funkcję instytucji szkoleniowych, instytucji dialogu społecznego i partnerstwa lokalnego;

Działanie 1.2 *Perspektywy dla młodzieży* (schemat b) – organizacje pozarządowe działające na rzecz młodzieży oraz pełniące funkcję instytucji szkoleniowych, instytucji dialogu społecznego i partnerstwa lokalnego;

Działanie 1.3 Przeciwdziałanie i zwalczanie długotrwałego bezrobocia (schemat b) - organizacje pozarządowe działające na rzecz osób bezrobotnych oraz pełniące funkcję instytucji szkoleniowych, instytucji dialogu społecznego i partnerstwa lokalnego;

Działanie 1.4 *Integracja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych* (schemat a) - organizacje pozarządowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych oraz pełniące funkcję instytucji szkoleniowych, instytucji dialogu społecznego i partnerstwa lokalnego;

Działanie 1.5 *Promocja aktywnej polityki społecznej poprzez wsparcie grup szczególnego ryzyka* (schemat a) - organizacje pozarządowe prowadzące działalność na rzecz grup szczególnego ryzyka, a także organizacje pracodawców i związki zawodowe;

Działanie 1.6 *Integracja i reintegracja zawodowa kobiet* (schemat a) - organizacje pozarządowe prowadzące działalność na rzecz integracji i reintegracji zawodowej kobiet, a także pełniące funkcję instytucji szkoleniowych, instytucji dialogu społecznego i partnerstwa lokalnego;

Działanie 2.1 *Zwiększenie dostępu do edukacji – promocja kształcenie przez całe życie* (schemat a i c) – organizacje pozarządowe ogółem;

Działanie 2.2 *Podniesienie jakości edukacji w odniesieniu do potrzeb rynku pracy* (schemat d) – organizacje pozarządowe ogółem;

Działanie 2.3. *Rozwój kadr nowoczesnej gospodarki* (schemat a) – organizacje pracodawców i przedsiębiorców, związki zawodowe oraz organizacje pozarządowe, pełniące funkcję instytucji szkoleniowych.

- **Program Inicjatywy Wspólnotowej Equal (PIW Equal)**

Realizacja **Inicjatywy Wspólnotowej Equal** odbywała się przez opracowanie i sprawdzanie w praktyce innowacyjnych rozwiązań prowadzących do zwalczania wszelkich form dyskryminacji i nierówności związanych z rynkiem pracy. Nadrzędnym celem IW Equal było inicjowanie zmian sposobów udzielania pomocy grupom dyskryminowanym na rynku pracy, m. in. poprzez zapoczątkowanie wymiany doświadczeń IW Equal pomiędzy projektodawcami a decydentami politycznymi. Najważniejszymi elementami IW Equal były: podejście tematyczne, partnerstwo, zaangażowanie grup dyskryminowanych w działania partnerstwa (empowerment), współpraca ponadnarodowa, innowacyjność oraz włączanie wypracowanych rezultatów do głównego nurtu polityki (mainstreaming).

Działania realizowane w ramach PIW Equal były uzupełnieniem działań podejmowanych w ramach SPO RZL oraz ZPORR. Całkowity budżet Programu w Polsce w latach 2004-2006 wynosił 178,53 mln EUR, z czego 75% to wkład z Europejskiego Funduszu Społecznego (134 mln EUR), a 25% to wkład krajowy (44,53 mln EUR).

Projektodawcami PIW Equal były Partnerstwa na rzecz Rozwoju (PRR), utworzone przez różnego typu instytucje, wspólnie realizujące projekt w ramach 1 z 5 Tematów, wybranego ze względu na obszar problemowy. Wdrażanie PIW Equal składało się z 3 działań, polegających w kolejności: na tworzeniu Partnerstw na rzecz Rozwoju oraz opracowywaniu strategii i planu pracy, wdrażaniu projektów oraz upowszechnianiu i mainstreamingu wypracowanych rezultatów. Partnerstwa reprezentowane były przez instytucje, które różniły się pod względem rodzaju organizacji (organizacje pozarządowe, jednostki administracji publicznej, instytucje edukacyjne, firmy prywatne), jak również pod względem skali działania (lokalnej, regionalnej, krajowej).

W ramach Działania 2 PIW Equal projekty realizowane były przez 99 Partnerstw na Rzecz Rozwoju. Wśród 51 z nich administratorem była organizacja pozarządowa. Niemniej jednak

organizacje pozarządowe wchodziły w skład większości PRR, pełniąc rolę nie tylko administratora, ale również partnerów w danym projekcie. W ramach Działania 2 funkcjonowało jedynie 7 PRR, w skład których nie weszła ani jedna organizacja pozarządowa, czy to w charakterze administratora, czy to partnera.

Tabela 2 zawiera dane na temat liczby projektów realizowanych w SPO RZL oraz PIW Equal na dzień 31 grudnia 2008 r. W ramach Działań SPO RZL, w których organizacje pozarządowe mogły ubiegać się o dofinansowanie realizowanych było łącznie 3755 projektów. 679 z nich stanowiły projekty realizowane przez organizacje pozarządowe, co odpowiada 18,08% wszystkich realizowanych w tych Działaniach projektów. Do końca 2008 r. 583 z tych projektów zostało zakończonych (85,86%). W wypadku PIW Equal na 99 Partnerstw na Rzecz Rozwoju udział Partnerstw administrowanych przez podmiot zaliczany do sektora pozarządowego w ogóle działających wynosił 52%.

Tabela 2. Liczba projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w ramach SPO RZL oraz PIW Equal

Lp.	Nazwa programu operacyjnego	Liczba realizowanych projektów ogółem	Liczba projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe	Udział projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe wśród wszystkich realizowanych
1.	SPO RZL	3755	679	18,08%
2.	PIW EQUAL	99	51	52%

Źródło: informacje przygotowane dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Instytucję Zarządzającą SPO RZL oraz PIW Equal (wg. stanu na dn. 31.12.2008r).

- **Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR)**

W latach 2004-2006 organizacje pozarządowe mogły ubiegać się o dofinansowanie projektów także w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Głównym celem Programu jest tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności regionów oraz przeciwdziałania marginalizacji niektórych obszarów. Program jest finansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) – priorytet II oraz ze środków krajowych, wdrażany na poziomie regionalnym 9za wyjątkiem Działania 1.6 *Rozwój transportu publicznego w aglomeracjach*. Na jego realizację przeznaczono łącznie ponad 4 mld euro, w tym ok. 2,5 mld euro z EFRR i ok. 438 mln euro z EFS. Pozostałe środki stanowiły wkład krajowy.

W ramach ZPORR wyodrębniono następujące priorytety:

PRIORYTET I Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów

Celem Priorytetu I ZPORR jest podniesienie atrakcyjności wszystkich regionów za pomocą inwestycji w infrastrukturę. Zgodnie z Uzupełnieniem Programu priorytetowo miały być traktowane modernizacja i rozwijanie infrastruktury technicznej i społecznej wpływającej na rozwój potencjału regionu jako całości. W ramach tego priorytetu organizacje pozarządowe mogły składać projekty w trzech działaniach:

Działanie 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska

W przypadku tego Działania organizacje pozarządowe mogły być realizatorami projektów o tyle, o ile były podmiotami wybranymi w wyniku postępowania przeprowadzonego na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych, wykonującymi usługi publiczne na podstawie umowy, zawartej z jednostką samorządu terytorialnego na świadczenie usług z zakresu ochrony środowiska.

W ramach Działania 1.2 zgodnie z założeniami ZPORR miały być dofinansowane projekty, których celem było zaopatrywanie w wodę, pobór wody i oczyszczanie ścieków, gospodarowanie odpadami, poprawa jakości powietrza, zapobieganie powodziom, a także wsparcie zarządzania ochroną środowiska i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii. Maksymalne dofinansowanie projektów z EFRR mogło wynosić 75%, a wsparcie finansowe przewidziane ogółem dla Działania 1.2 (w tym wkład unijny i wsparcie finansowe publicznych środków krajowych) wynosiło zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR ponad 411 mln euro¹⁵.

Instytucjami wdrażającymi Działanie 1.2 ZPORR w każdym województwie były urzędy marszałkowskie.

Działanie 1.4 Rozwój turystyki i kultury.

Wśród projektodawców wymieniono wprost „organizacje pozarządowe niedziałające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe”. Podobnie jak w Działaniu 1.2, także w tym przypadku maksymalne dofinansowanie projektów z EFRR mogło wynosić 75%. Wsparcie finansowe przewidziane ogółem dla Działania 1.4 (w tym wkład unijny i wsparcie finansowe publicznych środków krajowych) wynosiło zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR ponad 260 mln euro.

W obszarze turystyki dofinansowanie mogły otrzymać projekty, których celem była adaptacja zabytków techniki i architektury, rozwój i modernizacja infrastruktury noclegowej i innej infrastruktury turystycznej, obiektów sportowych i rekreacyjnych, infrastruktury służącej rozwojowi aktywnych form turystyki i infrastruktury gastronomicznej oraz opracowanie i utworzenie systemów i centrów informacji turystycznej, a także projekty inwestycyjne gmin uzdrowiskowych, związane z rozwojem funkcji leczniczo-wypoczynkowych.

Natomiast w obszarze kultury wsparcie w ramach Działania 1.4 mogły uzyskać projekty związane z rewitalizacją, konserwacją, renowacją, rewaloryzacją, zachowaniem, modernizacją oraz adaptacją historycznych i zabytkowych obiektów wraz z ich otoczeniem, publicznych obiektów przemysłowych wraz z ich otoczeniem oraz ich przystosowanie na cele kulturalne, a także projekty związane z zabezpieczeniem obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń. Ponadto dofinansowanie mogło być przyznane projektom związanym z budową, rozbudową i modernizacją publicznej infrastruktury kulturalnej oraz opracowaniem i utworzeniem systemów informacji kulturalnej.

Budżety wszystkich wymienionych wcześniej rodzajów projektów infrastrukturalnych, możliwych do realizacji przy wsparciu EFRR w ramach Działania 1.4 ZPORR, musiały wynosić minimum 4 mln zł. Natomiast w wypadku projektów promocyjnych, obejmujących organizację imprez i wydarzeń turystycznych oraz kulturalnych przyciągających turystów z innych regionów Polski i z zagranicy oraz udział w specjalistycznych targach, a także

¹⁵ Alokacje środków na poszczególne działania, przytaczane w niniejszym opracowaniu, są kwotami zapisanymi w Uzupełnieniu ZPORR. Należy jednak pamiętać, że w późniejszym okresie następowały liczne realokacje w ramach priorytetów, w związku z tym wysokość środków faktycznie przeznaczonych na poszczególne działania może nieznacznie różnić się od tych zakładanych pierwotnie.

przygotowanie i realizację programów rozwoju i promocji lokalnych i regionalnych produktów turystycznych i kulturowych, które także można było realizować w ramach Działania 1.4 – minimalny budżet wynosił 400 tys. zł.

Analogicznie, jak w przypadku Działania 1.2 instytucjami wdrażającymi Działanie 1.4 ZPORR w każdym województwie były urzędy marszałkowskie.

Działanie 1.5 Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego

Podobnie jak przy Działaniu 1.4, także w tym wypadku organizacje pozarządowe zostały explicite wymienione wśród podmiotów, które mogły aplikować o dofinansowanie. Ponadto, analogicznie jak w obydwu wcześniej omawianych działaniach, wysokość dofinansowania z EFRR nie mogła przekroczyć 75% całkowitych kosztów. Wsparcie finansowe przewidziane ogółem dla Działania 1.5 (w tym wkład unijny i wsparcie finansowe publicznych środków krajowych) wynosiło zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR blisko 12,5 mln euro.

W ramach Działania 1.5 możliwe było uzyskanie wsparcia m.in. na budowę i rozbudowę lokalnych lub regionalnych szerokopasmowych i bezpiecznych sieci teleinformatycznych oraz budowę, przebudowę lub wyposażenie inwestycyjne centrów zarządzania sieciami regionalnymi lub lokalnymi. Dofinansowanie mogły być także projekty związane z przygotowaniem instytucji publicznych do elektronicznego obiegu dokumentów, elektronicznej archiwizacji dokumentów oraz rozwoju elektronicznych usług dla ludności z wykorzystaniem podpisu elektronicznego, a także tworzenie publicznych punktów dostępu do Internetu w obiektach publicznie dostępnych oraz budowa i rozbudowa lokalnych lub regionalnych bezpiecznych sieci teleinformatycznych, służących zapewnieniu dostępu szerokopasmowego.

Instytucjami wdrażającymi Działanie 1.5 ZPORR w każdym z województw były urzędy marszałkowskie.

PRIORYTET II Wzmacnianie rozwoju zasobów ludzkich w regionach

Zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR celem Priorytetu II było stworzenie warunków dla rozwoju zasobów ludzkich na poziomie lokalnym i regionalnym, a także poprawa zdolności do programowania i realizacji projektów w zakresie rozwoju zasobów ludzkich na tych szczeblach. Priorytet ten jako jedyny z ZPORR był finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, a organizacje pozarządowe mogły składać projekty w pięciu z sześciu wyodrębnionych działań.

Działanie 2.1 Rozwój umiejętności powiązany z potrzebami regionalnego rynku pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie

Na liście potencjalnych projektodawców tego Działania wymieniono m.in. organizacje pozarządowe mające w zadaniach statutowych promocję i wspomaganie edukacji, a także instytucje rynku pracy w zakresie realizowanych działań (w tym m.in. instytucje dialogu społecznego i partnerstwa lokalnego: organizacje związków zawodowych, pracodawców i bezrobotnych, organizacje pozarządowe współpracujące z publicznymi służbami zdrowia). Ponadto w przypadku tego Działania organizacje pozarządowe mogły aplikować o środki także jako członkowie partnerstw.

W ramach Działania 2.1 ZPORR można było realizować projekty skierowane do pracujących osób dorosłych, chcących podnieść swoje kwalifikacje lub je dostosować do potrzeb rynku pracy, uczniów szkół ponadgimnazjalnych, studentów szkół wyższych, rolników i domowników zainteresowanych podjęciem dodatkowej działalności zbliżonej do rolnictwa, doradców rolniczych, instytucji zajmujących się monitorowaniem regionalnego rynku pracy oraz lekarzy i dentystów, pielęgniarek i położnych. Zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR

Działanie 2.1 obejmowało projekty w dwóch obszarach tematycznych: *Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych oraz Badania i analizy dla potrzeb regionalnego rynku pracy*. W pierwszym z nich mieściły się te projekty, które zakładały m.in. szkolenia oraz usługi doradcze dla pracujących osób dorosłych, szkolenia podwyższające kwalifikacje doradców rolniczych oraz szkolenia i usługi doradcze dla rolników i domowników w zakresie podejmowania dodatkowej działalności zbliżonej do rolnictwa. W ramach tego samego obszaru tematycznego można było aplikować także o środki na usługi doradcze dla studentów, na praktyczną naukę zawodu w przedsiębiorstwach dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych, na krajowe praktyki zawodowe w przedsiębiorstwach dla studentów szkół wyższych, a także na studia zawodowe podwyższające kwalifikacje pielęgniarek i położnych oraz szkolenia dla lekarzy i lekarzy dentyistów. Natomiast w ramach drugiego obszaru tematycznego - *Badania i analizy dla potrzeb regionalnego rynku pracy*, można było uzyskać dofinansowanie na realizację projektów, które zmierzały do organizacji metod wymiany informacji pomiędzy instytucjami zaangażowanymi w monitorowanie regionalnego rynku pracy oraz ofert edukacyjnych i szkoleniowych w celu wzmocnienia współpracy pomiędzy tymi instytucjami, do zbadania zbieżności prowadzonych w regionie przedsięwzięć w zakresie podwyższania umiejętności i kwalifikacji zawodowych z potrzebami regionalnego rynku pracy, a także do przygotowania analizy sytuacji na regionalnym rynku pracy.

Podobnie, jak w przypadku działań z Priorytetu I, także w Działaniu 2.1 maksymalne dofinansowanie ze środków unijnych mogło sięgać 75% całkowitych kosztów projektu, z tym że pieniądze te pochodziły z EFS. Wsparcie finansowe przewidziane ogółem dla Działania 2.1 (w tym wkład unijny i wsparcie finansowe publicznych środków krajowych) wynosiło zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR ponad 130,6 mln euro.

Instytucjami wdrażającymi Działanie 2.1 ZPORR w każdym z województw były wojewódzkie urzędy pracy.

Działanie 2.3 Reorientacja zawodowa osób odchodzących z rolnictwa

Podobnie jak przy Działaniu 2.1, także w tym wypadku na liście potencjalnych projektodawców organizacje pozarządowe pojawiają się w trojaki sposób – po pierwsze, jako wymienione wprost „organizacje pozarządowe specjalizujące się w pomocy osobom poszukującym pracy i bezrobotnym”, po drugie, jako jeden z rodzajów instytucji rynku pracy i po trzecie – jako członkowie partnerstw.

Projekty realizowane w ramach tego Działania mogły być skierowane do mieszkańców obszarów wiejskich i miast do 20 tys. mieszkańców – rolników i domowników (z wyłączeniem emerytów i osób zarejestrowanych jako bezrobotne) oraz innych osób zatrudnionych w rolnictwie, a chcących podjąć zatrudnienie w sferze pozarolniczej, a także do podmiotów prowadzących działalność gospodarczą.

Dofinansowanie w ramach Działania mogły uzyskać projekty przewidujące szkolenia i kursy mające na celu nabycie kwalifikacji i umiejętności zawodowych związanych z nowym zawodem, a także pośrednictwo pracy, informację zawodową oraz usługi doradcze w zakresie wyboru nowego zawodu i osiągnięcia nowych umiejętności zawodowych, jak również subsydiowanie zatrudnienia w nowym miejscu pracy.

Ponadto wysokość dofinansowania z EFS nie mogła przekroczyć 75% całkowitych kosztów projektu, a wsparcie finansowe przewidziane ogółem dla Działania 2.3 (w tym wkład unijny i wsparcie finansowe publicznych środków krajowych) wynosiło zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR blisko 72,6 mln euro.

Działanie 2.4 Reorientacja zawodowa osób zagrożonych procesami restrukturyzacyjnymi

Sposób uwzględnienia organizacji pozarządowych na liście potencjalnych projektodawców był analogiczny jak w wypadku Działania 2.3.

Grupą docelową tego Działania byli pracownicy przemysłów i sektorów podlegających procesowi restrukturyzacji i inne osoby zagrożone utratą pracy z powodu procesów restrukturyzacyjnych, osoby, które utraciły pracę z przyczyn nieleżących po stronie pracowników, pozostające bez zatrudnienia, zarejestrowane jako bezrobotne lub poszukujące pracy przez okres nie dłuższy niż trzy miesiące, a także podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

W ramach Działania 2.4 ZPORR można było uzyskać dofinansowanie realizacji projektów, które obejmowały szkolenia i kursy mające na celu nabycie umiejętności i kwalifikacji zawodowych związanych z nowym zawodem, pośrednictwa pracy, informację zawodową oraz usługi doradcze w zakresie wyboru nowego zawodu i osiągnięcia nowych umiejętności zawodowych, a także subsydiowanie zatrudnienia w nowym miejscu pracy.

Ponadto, analogicznie jak w przypadku poprzednio omawianych działań z Priorytetu II, wysokość dofinansowania z EFS nie mogła przekroczyć 75% całkowitych kosztów projektu. Wsparcie finansowe przewidziane ogółem dla Działania 2.4 (w tym wkład unijny i wsparcie finansowe publicznych środków krajowych) wynosiło zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR niespełna 99 mln euro.

Działanie 2.5 Promocja przedsiębiorczości

Na liście potencjalnych projektodawców tego Działania wymieniono m.in. organizacje pozarządowe, ale także instytucje rynku pracy w zakresie realizowanych działań – w tym m.in. instytucje dialogu społecznego i partnerstwa lokalnego (organizacje związków zawodowych, pracodawców i bezrobotnych, organizacje pozarządowe współpracujące z publicznymi służbami zatrudnienia). Ponadto, tak jak w poprzednio omawianych Działaniach, również w wypadku Działania 2.5 organizacje pozarządowe mogły aplikować o środki jako członkowie partnerstw.

Projekty realizowane w ramach Działania 2.5 musiały być skierowane do osób fizycznych, niezarejestrowanych jako bezrobotne, zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą, z wyłączeniem osób, które były właścicielami przedsiębiorstwa i prowadziły działalność gospodarczą po 1 stycznia 2004 r. Udzielona pomoc mogła być kontynuowana po założeniu przez beneficjentów ostatecznych w trakcie korzystania ze wsparcia doradczo-szkoleniowego działalności gospodarczej, spełniającej kryteria określone dla mikroprzedsiębiorcy.

W ramach Działania 2.5 realizowany był tylko jeden kompleksowy typ projektu: świadczenie usług doradczych i szkoleniowych wspierających zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej, rozpowszechnianie dobrych praktyk i metod rozwoju oraz przekazywanie pomocy finansowej przysługującej po zarejestrowaniu się mikroprzedsiębiorcy w formie wsparcia pomostowego oraz jednorazowej dotacji inwestycyjnej na rozwój działalności.

Ponadto, analogicznie jak w przypadku poprzednio omawianych Działania z Priorytetu II, wysokość dofinansowania z EFS nie mogła przekroczyć 75% całkowitych kosztów projektu, a wsparcie finansowe przewidziane ogółem dla Działania 2.5 (w tym wkład unijny i wsparcie finansowe publicznych środków krajowych) wynosiło zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR ponad 60,8 mln euro.

Instytucjami wdrażającymi Działanie 2.5 ZPORR w zależności od województwa były wojewódzkie urzędy pracy, agencje rozwoju regionalnego bądź też urzędy marszałkowskie.

Działanie 2.6 Regionalne strategie innowacyjne i transfer wiedzy

W Działaniu 2.6 organizacje pozarządowe mogły być projektodawcami lub członkami partnerstw aplikujących o dofinansowanie projektów.

Zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR beneficjentami ostatecznymi, czyli grupą docelową, do której skierowane powinny być projekty, były jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy, szkoły wyższe, jednostki naukowe i inne instytucje wspierające rozwój innowacyjny regionów, uczestnicy studiów doktoranckich, pracownicy sektora badawczo-rozwojowego oraz absolwenci szkół wyższych nie zarejestrowania jako bezrobotni, biorący udział w stażach w przedsiębiorstwie.

W ramach Działania 2.6 można było realizować projekty nakierowane na tworzenie lub rozwój regionalnych strategii innowacji, sieci współpracy w zakresie innowacji, a także systemu komunikacji i wymiany informacji, w szczególności z zakresu działań edukacyjnych i innych przedsięwzięć wspierających rozwój innowacji. Ponadto możliwe było organizowanie staży dla absolwentów szkół wyższych niezarejestrowanych jako bezrobotni i pracowników sektora badawczo-rozwojowego, służących transferowi wiedzy i innowacji pomiędzy sektorem badawczo-rozwojowym a przedsiębiorstwami, dla obopólnych korzyści. Projekty mogły także przewidywać tworzenie stypendiów dla najlepszych absolwentów szkół wyższych, kontynuujących naukę na studiach doktoranckich z zakresu nauk ścisłych, technicznych i innych dziedzin naukowych, przyczyniających się do rozwoju strategicznych obszarów regionu.

Wysokość dofinansowania z EFS projektów realizowanych w ramach Działania 2.6 mogła wynieść maksymalnie 75% całkowitych kosztów kwalifikowanych, a wsparcie finansowe przewidziane ogółem dla Działania 2.6 (w tym wkład unijny i wsparcie finansowe publicznych środków krajowych) wynosiło zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR blisko 59,4 mln euro.

Podmiotami pełniącymi funkcję instytucji wdrażających Działanie 2.6 w zależności od województwa były urzędy marszałkowskie oraz agencje rozwoju regionalnego, a w przypadku województwa wielkopolskiego Fundacja Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – Poznański Park Naukowo-Technologiczny.

PRIORYTET III Rozwój lokalny

Celem Priorytetu III ZPORR było wspomaganie procesu restrukturyzacyjnego rozwoju lokalnego poprzez wsparcie lokalnych projektów z zakresu infrastruktury technicznej, infrastruktury turystycznej, kulturalnej i społecznej, a także infrastruktury służącej rozwojowi działalności gospodarczej oraz rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich i przemysłowych, jak również rewitalizacji obiektów i obszarów powojkowych. Organizacje pozarządowe mogły aplikować o środki w ramach czterech z pięciu Działań wyodrębnionych w tym Priorytecie:

Działanie 3.1 Obszary wiejskie

Wśród potencjalnych projektodawców, którzy mogli składać wnioski o dofinansowanie, wymieniono w Uzupełnieniu ZPORR „organizacje pozarządowe niedziałające w celu osiągnięcia zysku, w tym fundacje, stowarzyszenia, kościoły i związki wyznaniowe”.

Zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR w ramach Działania 3.1 możliwe było dofinansowanie realizacji projektów związanych z budową lub modernizacją urządzeń do odprowadzania i oczyszczania ścieków oraz urządzeń zaopatrzenia w wodę i poboru wody. Wsparciem mogły być objęte także projekty dotyczące wykorzystania odnawialnych źródeł energii, poprawy jakości powietrza, a także gospodarki odpadami oraz przeciwdziałania

powodziom. Możliwe było także uzyskanie środków na budowę lub modernizację dróg gminnych i powiatowych o znaczeniu lokalnym oraz na kompleksowe uzbrojenie terenu pod inwestycje. Ponadto wsparcie mogły uzyskać projekty przewidujące budowę lub modernizację lokalnej bazy kulturalnej lub turystycznej, w tym infrastruktury służącej rozwojowi aktywnych form turystyki, noclegowej, gastronomicznej, informacyjno-recepcyjnej, turystycznej i kultury. W ramach Działania 3.1 można było także realizować projekty rozwijające systemy informacji kulturalnej i turystycznej, a także te polegające na restauracji i rewitalizacji obiektów dziedzictwa kulturowego oraz tworzeniu systemów zabezpieczeń obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń. W końcu wsparcie mogły uzyskać także projekty inwestycyjne gmin uzdrowiskowych związane z rozwojem funkcji leczniczo-wypoczynkowych. Projekty dofinansowane w ramach Działania 3.1 mogły być realizowane tylko na obszarach wiejskich i w miastach do 20 tys. mieszkańców.

Podobnie jak w wypadku Działań z Priorytetu I, także w Działaniu 3.1 maksymalne dofinansowanie realizacji projektów z EFRR mogło wynosić 75% kwalifikowalnych wydatków. Wyjątkiem były projekty generujące zysk netto, gdzie dofinansowanie nie mogło być większe niż 50%, oraz projekty, wobec których stosowane były zasady udzielania pomocy publicznej – ich maksymalne dofinansowanie mogło wynosić 35%. Łącznie wsparcie finansowe przewidziane dla Działania 3.1 (w tym wkład unijny i wsparcie finansowe publicznych środków krajowych) wynosiło zgodnie z zapisami Uzupelnienia ZPORR blisko 478,6 mln euro.

Instytucjami wdrażającymi Działanie 3.1 w każdym z województw były urzędy marszałkowskie.

Działanie 3.2 Obszary podlegające restrukturyzacji

Sposób uwzględnienia organizacji pozarządowych na liście potencjalnych projektodawców był analogiczny jak w przypadku Działania 3.1. Podobne były także warunki dotyczące maksymalnego dofinansowania. Zakres tematyczny przedsięwzięć, które mogły uzyskać wsparcie w ramach Działania 3.2, były bardzo zbliżone do tego opisanego przy Działaniu 3.1. Zasadnicza różnica polegała na tym, że Działanie 3.2 służyło wsparciu inwestycji realizowanych na obszarach podlegających restrukturyzacji – o wysokiej stopie bezrobocia, dużym udziale zatrudnionych w przemyśle i dużym spadku zatrudnienia w przemyśle. W odróżnieniu od poprzednio omawianego Działania na liście kwalifikowalnych projektów w ramach Działania 3.2 nie umieszczono przedsięwzięć związanych z przeciwdziałaniem powodziom i projektów inwestycyjnych gmin uzdrowiskowych. Natomiast dodatkowo znalazła się na niej modernizacja obiektów przeznaczonych na inkubatory przedsiębiorczości oraz przystosowanie obiektów do pełnienia tej funkcji.

Wsparcie finansowe przewidziane na to Działanie (w tym wkład unijny i wsparcie finansowe publicznych środków krajowych) wynosiło zgodnie z zapisami Uzupelnienia ZPORR ponad 146,7 mln euro.

Instytucjami wdrażającymi Działanie 3.2 w każdym z województw były urzędy marszałkowskie.

Działanie 3.3 Rewitalizacja obszarów miejskich poprzemysłowych i powojсковych

Działanie 3.3 zostało podzielone na dwa Poddziałania: 3.3.1 *Rewitalizację obszarów miejskich* oraz 3.3.2 *Rewitalizację obszarów poprzemysłowych i powojсковych*. W obydwu z nich organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym fundacje, stowarzyszenia, kościoły i związki wyznaniowe, mogły składać wnioski o dofinansowanie projektu, o ile projekt ten był ujęty we wcześniej opracowanym i zatwierdzonym Lokalnym Programie Rewitalizacji.

Zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR wsparcie w ramach Poddziałania 3.3.1 przeznaczone było na projekty, które wynikały ze zintegrowanych programów rewitalizacji społeczno-gospodarczej, przestrzennej i funkcjonalnej zdegradowanych dzielnic mieszkaniowych oraz zespołów mieszkaniowych w miastach, szczególnie na obszarach zagrożonych lub dotkniętych zjawiskami patologii społecznej. Dofinansowanie mogły otrzymać projekty, które przewidywały porządkowanie „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowywanie pustych przestrzeni, izolację, remont lub przebudowę elewacji, fasad i dachów budynków oraz pomieszczeń przeznaczonych na cele gospodarcze, szkoleniowe lub kulturalne (z wyjątkiem indywidualnych mieszkań), renowację i adaptację budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się na rewitalizowanym terenie. Ponadto wsparcie mogło być przyznane projektom obejmującym prace konserwatorskie, odnawianie fasad i dachów budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się w rejestrze zabytków, a także remont lub przebudowę infrastruktury publicznej związanej z rozwojem funkcji turystycznych, rekreacyjnych, kulturalnych oraz tworzenie stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast. W ramach omawianego Poddziałania 3.3.1 środki mogły być także przeznaczone m.in. na realizację projektów związanych z regeneracją, rehabilitacją i zabudowywaniem pustych przestrzeni dla potrzeb tworzenia inkubatorów przedsiębiorczości oraz na cele turystyczne i kulturalne.

Natomiast w ramach Poddziałania 3.3.2 wspierane były te projekty, które wynikały ze zintegrowanych programów rewitalizacji społeczno-gospodarczej, przestrzennej i funkcjonalnej terenów przemysłowych i powojсковych. Wsparcie finansowe w ramach Poddziałania przeznaczone mogło być na projekty obejmujące izolację, remont, prace rozbiórkowe, przebudowę lub adaptację budynków, obiektów, infrastruktury i urządzeń przemysłowych i powojсковych wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu oraz pokoszarowych budynków mieszkalnych w celu nadania im nowych funkcji: usługowych, gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, rekreacyjnych (z wyjątkiem prac budowlano-instalacyjnych w indywidualnych mieszkaniach). Dofinansowanie mogły uzyskać m.in. projekty przewidujące porządkowanie „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowanie i zabudowywanie pustych przestrzeni, renowację budynków, infrastruktury o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym, prace konserwatorskie, odnawianie fasad i dachów budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym, znajdujących się w rejestrze zabytków, wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu, a także zakładanie parków lub zalesianie oczyszczonego obszaru. Co więcej, wsparciem mogły być objęte także te projekty, które zakładały tworzenie stref bezpieczeństwa na terenie byłych obszarów przemysłowych i powojсковych w miastach, aby zapobiec przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast.

W przypadku Działania 3.3 maksymalne dofinansowanie realizacji projektów z EFRR mogło wynosić 75% wydatków kwalifikowalnych, a wsparcie finansowe przewidziane ogółem dla Działania 3.3 (w tym układ unijny i wsparcie finansowe publicznych środków krajowych) wynosiło zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR ponad 128,6 mln euro.

Instytucjami wdrażającymi Działanie 3.3 w każdym z województw były urzędy marszałkowskie.

Działanie 3.5 Lokalna infrastruktura edukacyjna, sportowa i ochrony zdrowia

Podobnie jak Działanie 3.3, także Działanie 3.5 składa się z dwóch Poddziałania: 3.5.1 *Lokalna infrastruktura edukacyjna i sportowa* oraz 3.5.2 *Lokalna infrastruktura ochrony zdrowia*.

W przypadku Poddziałania 3.5.1 na liście potencjalnych beneficjentów znajdowały się organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, a także osoby prawne prowadzące statutową działalność w zakresie oświaty, wychowania i sportu.

Projekty, które mogły uzyskać dofinansowanie w ramach tego Poddziałania, związane były z budową, rozbudową, przebudową i wyposażeniem infrastruktury społeczno-edukacyjnej i sportowej. Przede wszystkim wsparcie przewidziane było na budowę nowych oraz przebudowę i rozbudowę istniejących obiektów dydaktycznych, bibliotek, obiektów sportowych, burs, internatów, stołówek, infrastruktury technicznej i sanitarnej, ale także na wyposażenie obiektów sportowych, dydaktycznych i społeczno-edukacyjnych.

Natomiast w przypadku drugiego Poddziałania - *Lokalna infrastruktura ochrony zdrowia* – wśród potencjalnych projektodawców wskazano m.in. organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe prowadzące statutową działalność w obszarze ochrony zdrowia.

Wsparcie w ramach Poddziałania 3.5.2 przeznaczone było głównie na przebudowę i modernizację obiektów związanych z infrastrukturą ochrony zdrowia, wymianę wyeksploatowanych nośników energii, termoizolację budynków, przebudowę i wyposażenie sal zabiegowych, dostosowanie obiektów do potrzeb pacjentów, w szczególności osób niepełnosprawnych, zakup systemów informatycznych poprawiających zarządzanie, a także modernizację oraz zakup nowych urządzeń medycznych.

Identycznie jak w przypadku Działania 3.3, także w Działaniu 3.5 maksymalne dofinansowanie realizacji projektów z EFRR mogło wynosić 75% wydatków kwalifikowanych. Wsparcie finansowe przewidziane dla Działania 3.5 (w tym wkład unijny i wsparcie finansowe publicznych środków krajowych) wynosiło zgodnie z zapisami Uzupełnienia ZPORR ponad 128,6 mln euro.

Instytucjami wdrażającymi Działanie 3.5 w każdym z województw były urzędy marszałkowskie.

- **Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP)**

Głównym celem **Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw** jest „poprawa pozycji konkurencyjne przedsiębiorstw działających na terenie Polski w warunkach Jednolitego Rynku Europejskiego”. Na jego realizację przeznaczono ogółem 1,2 mld euro.

Cele SPO WKP realizowane są poprzez wdrażanie trzech Priorytetów:

- Priorytet 1. *Rozwój przedsiębiorczości i wzrost innowacyjności poprzez wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu*
- Priorytet 2. *Bezpośrednie wsparcie przedsiębiorstw*
- Priorytet 3. *Pomoc techniczna*

Organizacje pozarządowe były beneficjentami SPO WKP jedynie w ramach Działania 1.1 *Wzmocnienie instytucji wspierających działalność przedsiębiorstw*, 1.2 *Poprawa dostępności do zewnętrznego finansowania inwestycji przedsiębiorstw*, 1.3 *Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju firm* oraz 1.4 *Wzmocnienie współpracy między sferą badawczo-rozwojową a gospodarką*.

W przypadku Działania 1.1 *Wzmocnienie instytucji wspierających działalność przedsiębiorstw* wsparcie przewidziane było na: inwestycje niezbędne dla właściwego

funkcjonowania instytucji otoczenia biznesu i ich sieci, poprawę jakości dotychczas świadczonych usług lub wprowadzenie nowych, tworzenie nowych sieci IOB, a także działalność promocyjną IOB i ich sieci. W ramach działania na liście beneficjentów znalazły się instytucje otoczenia biznesu (nie nastawione na zysk). Maksymalny pułap dofinansowania z EFRR dla projektów realizowanych w ramach działania został określony na poziomie 75% wydatków kwalifikowalnych. Instytucją wdrażającą dla Działania 1.1 była Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości.

Działanie 1.2 *Poprawa dostępności do zewnętrznego finansowania inwestycji przedsiębiorstw* miało na celu ułatwienie przedsiębiorcom dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji poprzez rozbudowę systemu poręczeń kredytowych i funduszy mikro-pożyczkowych oraz funduszy kapitału załóżkowego *seed capital*. Beneficjentami ostatecznymi działania są regionalne i lokalne fundusze danego typu. Największe dofinansowanie, do 80% wydatków kwalifikowanych, mogli otrzymać beneficjenci na dokapitalizowanie funduszy poręczeń kredytowych. Do 70% wspierano fundusze mikro-pożyczkowe, natomiast do 50% wydatków kwalifikowanych fundusze załóżkowe typu *seed capital*. Na Działanie przewidziano środki z EFRR w wysokości 164,2 mln euro.

Celem Działania 1.3 *Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju firm* jest polepszenie przedsiębiorstwom warunków prowadzenia działalności gospodarczej w postaci stworzenia infrastruktury technicznej i doradztwo w zakresie zarządzania. W Działaniu wspierane są projekty, których celem jest tworzenie i udostępnianie przedsiębiorstwom nowej infrastruktury w ramach parków przemysłowych, parków naukowo-technologicznych i inkubatorów technologicznych.

Ostatecznymi odbiorcami (beneficjentami) tego Działania mogą być: podmioty zarządzające parkami przemysłowymi, naukowo-technologicznymi i inkubatorami technologicznymi, w tym przedsiębiorczości akademickiej, np. agencje rozwoju regionalnego, fundacje, stowarzyszenia lub inne podmioty prawne z udziałem w szczególności samorządów regionalnych i lokalnych, przedsiębiorców, uczelni wyższych i innych podmiotów. Alokacja na Działanie (w części EFRR) wynosi 142,64 mln euro.

Celem Działania 1.4 *Wzmocnienie współpracy między sferą badawczo-rozwojową a gospodarką* jest poprawa konkurencyjności gospodarki poprzez podnoszenie poziomu innowacyjności, w tym zwiększenie transferu nowoczesnych rozwiązań technologicznych, produktowych oraz organizacyjnych do przedsiębiorstw i instytucji.

Działanie ma na celu wspomaganie przedsiębiorców w zdobywaniu nowych rozwiązań niezbędnych dla rozwoju ich działalności i poprawy ich pozycji konkurencyjnej na rynku poprzez podniesienie atrakcyjności oferty instytucji sfery B+R, pełniących rolę partnerów dla przedsiębiorstw oraz wspomaganie finansowe projektów celowych dotyczących badań stosowanych i prac rozwojowych wyłącznie w zakresie badań przemysłowych przedkonkurencyjnych podejmowanych przez przedsiębiorstwa lub grupy przedsiębiorstw samodzielnie lub we współpracy z instytucjami B+R. Ponadto obszarem wsparcia Działania są prace badawcze i studialne w zakresie wspierania budowy strategii rozwoju gospodarczego w oparciu o rozwój technologii zarówno na poziomie makro- jak i mikro-gospodarczym. Celem tego jest wskazanie i monitorowanie kierunków rozwoju oraz niszy, w których podjęcie działalności gospodarczej ma duże szanse odniesienia sukcesu rynkowego oraz porównywanie poziomu stosowanych technologii z aktualną ofertą ze strony nauki. Alokacja z EFRR dla Działania wynosi 104,23 mln euro.

2.2. Stan wykorzystania funduszy strukturalnych przez organizacje pozarządowe na 31 grudnia 2008 r. w ramach poszczególnych programów operacyjnych na lata 2004-2006

Stan wykorzystania środków z funduszy strukturalnych przez organizacje pozarządowe w 2008 r. w ramach poszczególnych programów operacyjnych na lata 2004-2006 przedstawia poniższa Tabela 3.

Tabela 3. Kwoty funduszy strukturalnych dla organizacji pozarządowych przekazane w 2008 r. ze względu na typ programu operacyjnego (PLN)

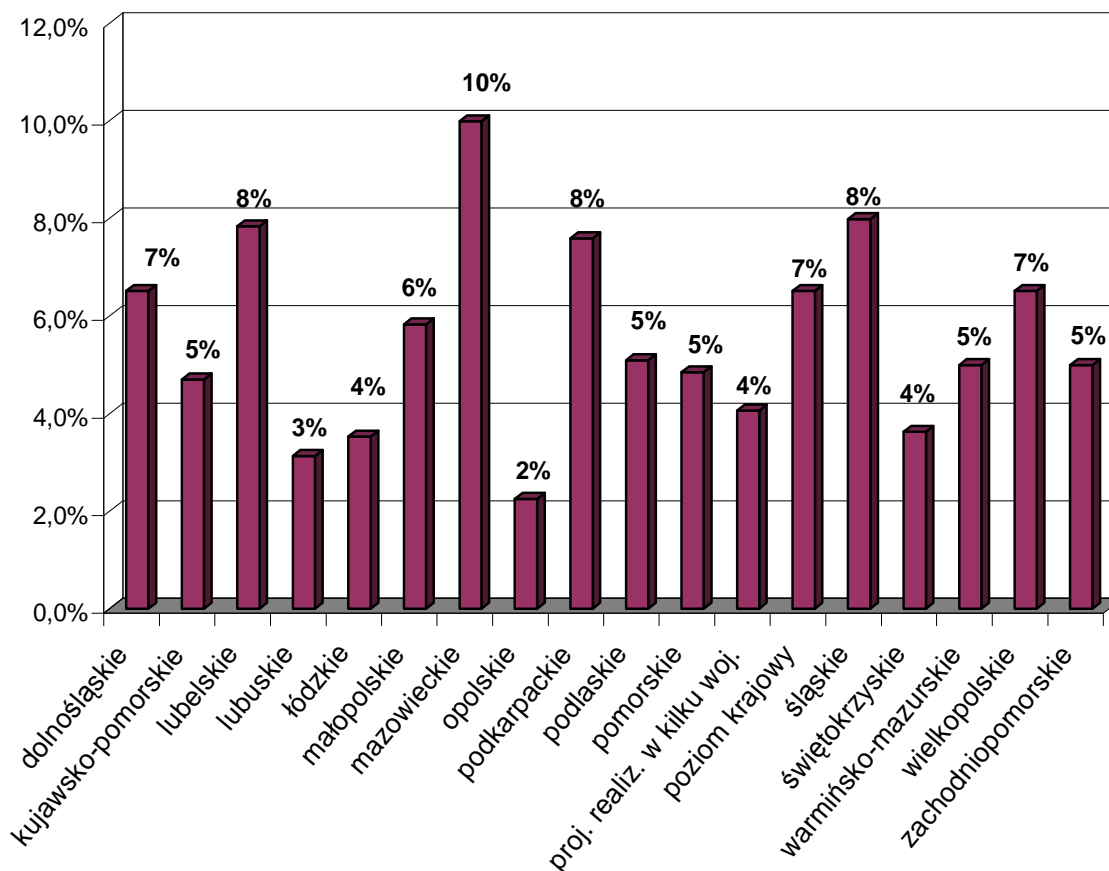
Lp.	Nazwa Programu	Wartość projektów	Udział % wartości projektów wśród wartości ogółu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe	Wartość wkładu wspólnotowego	Udział % wartości wkładu wspólnotowego wśród wartości wkładu wspólnotowego ogółu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe
1.	SPO WKP	1 248 634 919,65	37,05%	727 316 126,14	31,87%
2.	SPO RZL	1 018 793 074,05	30,23%	698 105 109,37	30,59%
3.	ZPORR	483 028 295,00	14,33%	394 618 969,00	17,29%
4.	PIW Equal	315 170 799,82	9,35%	236 378 099,87	10,36%
5.	SPO <i>Restrukturyzacja</i>	136 967 285,57	4,06%	104 104 968,06	4,56%
6.	PIW Interreg III A	159 760 860,89	4,74%	117 853 540,40	5,16%
7.	SPO <i>Rybołówstwo...</i>	7 974 174,18	0,24%	3 417 675,32	0,15%
	Ogółem	3 370 329 409,16	100%	2 281 794 488,16	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji przygotowanych dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Instytucje Zarządzające Programami Operacyjnymi oraz danych z elektronicznej bazy „System Rozliczenia Projektów” wg stanu na dn. 31.12.2008 r.

Jak wynika z powyższej tabeli, projekty o największej łącznej wartości były realizowane przez organizacje pozarządowe w ramach programu SPO Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (ponad 1,2 mld zł czyli ok. 37%), na drugim miejscu był SPO Rozwój Zasobów Ludzkich (ponad 1 mld zł czyli ok. 30%).

Procentowy rozkład liczby projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w podziale na województwa przedstawia Wykres 4.

Wykres 4. Procentowy rozkład liczby projektów realizowanych w 2008 r. przez organizacje pozarządowe w podziale na województwa

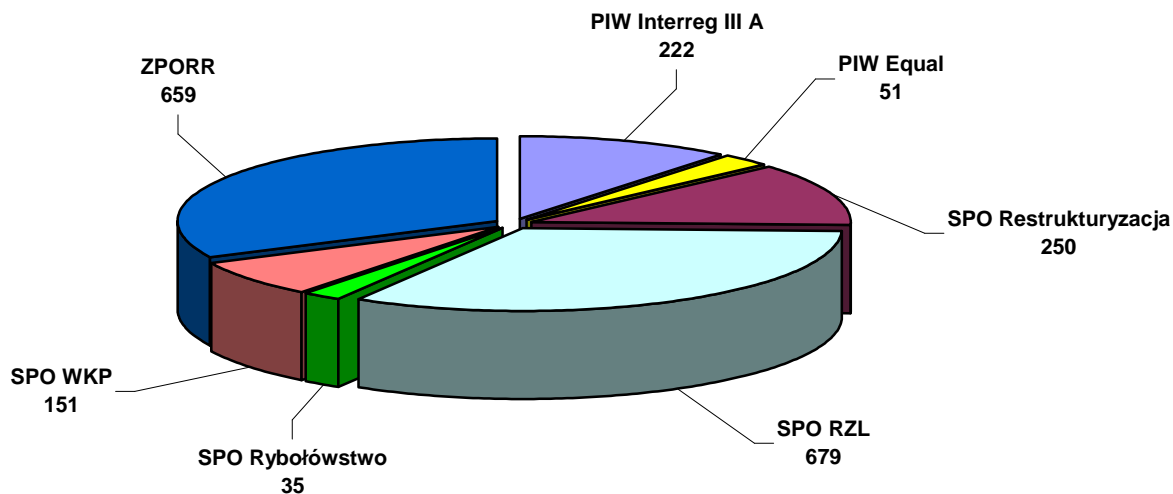

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji przygotowanych dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Instytucje Zarządzające Programami Operacyjnymi oraz danych z elektronicznej bazy „System Rozliczenia Projektów” wg stanu na dn. 31.12.2008 r.

Z podanych danych wynika, że najbardziej aktywne i skuteczne, jeśli chodzi o pozyskiwanie funduszy strukturalnych, są organizacje pozarządowe w województwach mazowieckim (10% ogólnej liczby projektów) oraz śląskim (8% ogólnej liczby projektów), co można tłumaczyć faktem, iż najwięcej organizacji pozarządowych jest rejestrowanych w dużych regionach. Natomiast najmniej organizacji pozarządowych otrzymało wsparcie z funduszy strukturalnych w województwie opolskim (2% ogólnej liczby projektów) oraz w województwie lubuskim (3% ogólnej liczby projektów). Jako jeden z czynników warunkujących to zróżnicowanie należy zatem wskazać zróżnicowanie regionalne związane z rozmieszczeniem organizacji pozarządowych.

Liczbę projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w podziale na programy operacyjne obrazuje zamieszczony poniżej Wykres 5.

Wykres 5. Liczba projektów realizowanych w 2008 r. przez organizacje pozarządowe w podziale na programy operacyjne

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji przygotowanych dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Instytucje Zarządzające Programami Operacyjnymi oraz danych z elektronicznej bazy „System Rozliczenia Projektów” wg stanu na dn. 31.12.2008 r.

Poniżej przedstawiono informację nt. stanu wykorzystania funduszy strukturalnych w czterech programach operacyjnych, których organizacje pozarządowe realizowały projekty o największej łącznej wartości.

- **SPO Rozwój Zasobów Ludzkich**

Jak wynika z danych przedstawionych poniżej w Tabeli 4, wartość projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w ramach SPO Rozwój Zasobów Ludzkich na dzień 31 grudnia 2008 r. wynosiła 1 018 793 074,05 zł (w tym wkład z EFS 698 105 109,37 zł), co stanowi 12,75% wszystkich środków finansowych, zaangażowanych w projekty realizowane w ramach tego Programu.

Tabela 4. Wartość umów zawartych z organizacjami pozarządowymi na realizację projektów w ramach SPO RZL oraz PIW Equal (PLN)

Nazwa Programu	Wartość projektów realizowanych w poszczególnych programach operacyjnych	Wartość wkładu wspólnotowego w ramach projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe	Wartość projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w poszczególnych programach operacyjnych	Wartość wkładu wspólnotowego w ramach projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe	Udział % wartości projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w poszczególnych programach operacyjnych
SPO RZL	7 869 917 756,90	5 636 009 716,79	1 018 793 074,05	698 105 109,37	12,95%

Źródło: informacje przygotowane dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Instytucję Zarządzającą SPO RZL oraz PIW Equal (wg. stanu na dn. 31.12.2008r).

Największa liczba projektów i o najwyższej wartości była realizowana przez organizacje pozarządowe w ramach SPO RZL w województwach:

- mazowieckim (79 projektów na łączną sumę 95 809 968,10 zł, co stanowiło 9,40% ogólnej kwoty oraz 11,63% liczby wszystkich projektów, realizowanych przez organizacje pozarządowe w ramach SPO RZL);
- lubelskim (55 projektów na łączną sumę 58 152 953,94 zł co stanowiło 5,71% ogólnej kwoty oraz 8,10% liczby wszystkich projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w ramach SPO RZL);
- śląskim (51 projektów na łączną kwotę 42 024 114,62 zł, co stanowiło 4,12% ogólnej kwoty oraz 7,51% liczby wszystkich projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w ramach SPO RZL).

Natomiast najmniejsze kwoty i liczby projektów miały miejsce w województwach:

- opolskim (9 projektów na łączną kwotę 7 365 056,14 zł, co stanowiło 0,72% ogólnej kwoty oraz 1,33% liczby wszystkich projektów, jakie organizacje pozarządowe realizowały w programie);
- świętokrzyskim (15 projektów na łączną kwotę 23 620 568,71 zł, co stanowiło 2,32% ogólnej kwoty oraz 2,21% liczby wszystkich projektów, realizowanych przez organizacje pozarządowe w programie).

Tabela 5, zamieszczona poniżej przedstawia dane dotyczące wartości umów na realizację projektów z beneficjentami, którymi były organizacje pozarządowe w ramach SPO RZL w podziale na poszczególne regiony kraju.

Tabela. 5. Wartość umów zawartych z organizacjami pozarządowymi na realizację projektów w ramach SPO RZL w podziale na województwa (PLN)

Województwo	Wartość projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w danym woj.	Wartość wkładu wspólnotowego w ramach projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w danym woj.	Udział % wartości projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe wśród wartości ogółu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w danym woj.	Liczba projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w danym woj.	Udział % liczby projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe wśród ogółu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w danym woj.
dolnośląskie	38 444 505,94	27 151 685,73	3,77%	42	6,19%
kujawsko-pomorskie	22 386 818,89	15 168 957,68	2,20%	25	3,68%
lubelskie	58 152 953,94	42 834 688,71	5,71%	55	8,10%
lubuskie	26 607 830,88	19 536 267,94	2,61%	19	2,80%
łódzkie	37 228 477,41	26 450 018,71	3,65%	36	5,30%
małopolskie	46 806 273,53	32 451 479,16	4,59%	38	5,60%

Departament Koordynacji Wdrażania Funduszy Unii Europejskiej
Ministerstwo Rozwoju Regionalnego

Województwo	Wartość projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w danym woj.	Wartość wkładu wspólnotowego w ramach projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w danym woj.	Udział % wartości projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe wśród wartości ogółu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w danym woj.	Liczba projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w danym woj.	Udział % liczby projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe wśród ogółu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w danym woj.
mazowieckie	95 809 968,10	65 857 846,98	9,40%	79	11,63%
opolskie	7 365 056,14	5 463 037,53	0,72%	9	1,33%
podkarpackie	53 647 229,91	37 886 807,72	5,27%	39	5,74%
podlaskie	28 271 769,90	20 443 287,78	2,78%	27	3,98%
pomorskie	32 309 454,42	20 472 431,63	3,17%	36	5,30%
śląskie	42 024 114,62	27 940 378,62	4,12%	51	7,51%
świętokrzyskie	23 620 568,71	16 625 152,43	2,32%	15	2,21%
warmińsko-mazurskie	39 862 369,87	28 731 451,72	3,91%	26	3,83%
wielkopolskie	41 263 748,41	28 174 933,75	4,05%	36	5,30%
zachodniopomorskie	30 621 292,98	21 429 682,22	3,01%	25	3,68%
Poziom krajowy	394 370 640,40	261 487 001,06	38,71%	121	17,82%
Ogółem	1 018 793 074,05	698 105 109,37	100%	679	100%

Źródło: informacje przygotowane dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Instytucję Zarządzającą SPO RZL (wg. stanu na dn. 31.12.2008 r.).

Jako jeden z czynników warunkujących to zróżnicowanie należałoby wskazać zróżnicowanie regionalne związane z rozmieszczeniem organizacji pozarządowych. Według danych z REGON w roku 2005 r. największa liczba organizacji była zlokalizowana w województwie mazowieckim (17 286) oraz w śląskim (11 567). Natomiast do województw o najmniejszej liczbie organizacji pozarządowych należą właśnie województwo lubuskie (3 020) oraz opolskie (3 077).

Projektem o najwyższej wartości, złożonym w ramach SPO RZL przez podmiot zaliczany do sektora pozarządowego był projekt pn. „Przez kompetencje do nowoczesnych kadr”, który realizowała Krajowa Izba Gospodarcza w Działaniu 2.1. Jego wartość wynosiła 75 917 641,96 zł. Z kolei projekt o najmniejszej wartości (7 015,05 zł) to projekt „Bezpieczne zawieranie umów przez polskiego przedsiębiorcę - II etap warsztatów prawniczych.”, realizowany przez Izbę Przemysłowo-Handlową w Toruniu w ramach Działania 2.3 schemat a.

W Tabeli 6 przedstawiono dane dotyczące projektów realizowanych przez podmioty należące do sektora pozarządowego w podziale na poszczególne Działania SPO RZL. Największa liczba projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe wdrażana była w ramach Działania 1.5 (N=167), a najmniejsza w Działaniu 1.3 (N=14) oraz Działaniu 1.2 (N=15). Jednocześnie największy odsetek projektów, które realizowały organizacje pozarządowe wśród ogółu projektów wdrażanych w ramach Działania można zaobserwować w Działaniu 2.1 (64,56%). Z kolei największy udział (niemal ¼) projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe wśród ogółu projektów realizowanych w ramach całego programu był wdrażana w Działaniu 1.5 SPO RZL. W Działaniu 2.2, w którym potencjalnym beneficjentem w ramach schematu d) mogła być również organizacja pozarządowa, nie był realizowany żaden taki projekt.

Tabela 6. Liczba projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w poszczególnych Działaniach w ramach SPO RZL

Działanie	Nazwa Działania	Liczba realizowanych projektów ogółem	Liczba projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe	Udział % projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe wśród wszystkich realizowanych projektów	Udział % projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w poszczególnych Działaniach
1.1	Rozwój i modernizacja instrumentów i instytucji rynku pracy	259	65	25,10%	9,57%
1.2	Perspektywy dla młodzieży	850	15	1,76%	2,21%
1.3	Przeciwdziałanie i zwalczanie długotrwałego bezrobocia	853	14	1,64%	2,06%
1.4	Integracja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	216	135	62,50%	19,88%
1.5	Promocja aktywnej polityki społecznej poprzez wsparcie grup szczególnego ryzyka	422	167	39,57%	24,59%
1.6	Integracja i reintegracja zawodowa kobiet	336	94	27,98%	13,84%
2.1	Zwiększenie dostępu do edukacji - promocja kształcenia przez całe życie	79	51	64,56%	7,51%

Działanie	Nazwa Działania	Liczba realizowanych projektów ogółem	Liczba projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe	Udział % projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe wśród wszystkich realizowanych projektów	Udział % projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w poszczególnych Działaniach
2.2	Podniesienie jakości edukacji w odniesieniu do potrzeb rynku pracy	33	0	0%	0%
2.3	Rozwój kadr nowoczesnej gospodarki	707	138	19,52%	20,32%
Ogółem		3755	679	18,08%	100%

Źródło: informacje przygotowane dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Instytucję Zarządzającą SPO RZL (wg. stanu na dn. 31.12.2008 r.).

- **PIW Equal**

Z danych przedstawionych w Tabeli 7 wynika, iż wartość środków finansowych zakontraktowanych w ramach PIW Equal wynosiła 315 170 799,82 zł (w tym wkład EFS o wartości 236 378 099,87 zł), co stanowi 44,46% ogółu środków finansowych, zaangażowanych w projekty wdrażane w ramach PIW Equal.

Tabela 7. Wartość umów zawartych z organizacjami pozarządowymi na realizację projektów w ramach SPO RZL oraz PIW Equal (PLN)

Nazwa Programu	Wartość projektów realizowanych w poszczególnych programach operacyjnych	Wartość wkładu wspólnotowego w ramach projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe	Wartość projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w poszczególnych programach operacyjnych	Wartość wkładu wspólnotowego w ramach projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe	Udział % wartości projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w poszczególnych programach operacyjnych
PIW EQUAL	708 882 324,36	531 661 743,27	315 170 799,82	236 378 099,87	44,46%

Źródło: informacje przygotowane dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Instytucję Zarządzającą SPO RZL oraz PIW Equal (wg. stanu na dn. 31.12.2008r.).

Tabela 8 przedstawia dane dotyczące wartości zakontraktowanych środków finansowych na projekty realizowane przez Partnerstwa na Rzecz Rozwoju w ramach PIW Equal, których administratorem była organizacja pozarządowa. Z poniższych danych wynika, że prawie 2/3 środków finansowych w ramach projektów realizowanych przez Partnerstwa na Rzecz Rozwoju, których administratorem była organizacja pozarządowa (31 projektów o wartości 207 280 481,57 zł, co stanowi 65,77% wartości projektów) wdrażanych była na poziomie ponadregionalnym. Jednocześnie wśród 9 regionów, w których realizowano projekty w ramach PIW Equal największe środki finansowe zostały alokowane w województwie mazowieckim (42 225 048,93 zł) i tam też była realizowana największa liczba projektów w ramach poszczególnych regionów (N=8). Warto nadmienić, że w 2 regionach (kujawsko-

pomorskim oraz lubelskim) administratorem wszystkich 4 PRR były organizacje pozarządowe.

Tabela 8. Wartość umów zawartych z organizacjami pozarządowymi na realizację projektów w ramach PIW Equal w podziale na województwa (PLN)

Województwo	Wartość projektów realizowanych przez PRR, których administratorem jest organizacja pozarządowa w danym województwie	Wartość wkładu wspólnotowego w ramach projektów realizowanych przez PRR, których administratorem jest organizacja pozarządowa w danym województwie	Udział % wartości projektów realizowanych przez PRR, których administratorem jest organizacja pozarządowa wśród wartości ogółu projektów realizowanych przez PRR w danym woj.	Liczba projektów realizowanych przez PRR, których administratorem jest organizacja pozarządowa w danym województwie	Udział % liczby projektów realizowanych przez PRR, których administratorem jest organizacja pozarządowa wśród wartości ogółu projektów realizowanych przez PRR w danym woj.
dolnośląskie	12 966 225,10	9 724 668,83	4,11%	3	5,88%
kujawsko-pomorskie	8 514 423,58	6 385 817,69	2,70%	2	3,92%
lubelskie	10 012 510,01	7 509 382,51	3,18%	2	3,92%
lubuskie	-	-	-	-	-
łódzkie	11 778 107,75	8 833 580,81	3,74%	1	1,96%
małopolskie	-	-	-	-	-
mazowieckie	42 225 048,93	31 668 786,70	13,40%	8	15,69%
opolskie	-	-	-	-	-
podkarpackie	-	-	-	-	-
podlaskie	5 961 559,32	4 471 169,49	1,89%	1	1,96%
pomorskie	6 644 886,10	4 983 664,58	2,11%	1	1,96%
śląskie	4 993 781,00	3 745 335,75	1,58%	1	1,96%
świętokrzyskie	-	-	-	-	-
warmińsko-mazurskie	-	-	-	-	-
wielkopolskie	4 793 776,46	3 595 332,35	1,52%	1	1,96%

Województwo	Wartość projektów realizowanych przez PRR, których administratorem jest organizacja pozarządowa w danym województwie	Wartość wkładu wspólnotowego w ramach projektów realizowanych przez PRR, których administratorem jest organizacja pozarządowa w danym województwie	Udział % wartości projektów realizowanych przez PRR, których administratorem jest organizacja pozarządowa wśród wartości ogółu projektów realizowanych przez PRR w danym woj.	Liczba projektów realizowanych przez PRR, których administratorem jest organizacja pozarządowa w danym województwie	Udział % liczby projektów realizowanych przez PRR, których administratorem jest organizacja pozarządowa wśród wartości ogółu projektów realizowanych przez PRR w danym woj.
zachodniopomorskie	-	-	-	-	-
Projekty realizowane w kilku województwach	207 280 481,57	155 460 361,18	65,77%	31	60,78%
Ogółem	315 170 799,82	236 378 099,87	100%	51	100,00%

Źródło: informacje przygotowane dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Instytucję Zarządzającą PIW Equal (wg. stanu na dn. 31.12.2008 r.).

Jak obrazuje Tabela 9 najczęściej Partnerstw na Rzecz Rozwoju, realizujących projekt w Działaniu 2 działało w ramach Tematu A (N=37). Jednocześnie w ramach Tematu A projekt realizowało najczęściej Partnerstw na Rzecz Rozwoju administrowanych przez organizacje pozarządowe (N=21). Analizując dane na temat liczby PRR, administrowanych przez organizacje pozarządowe w ramach poszczególnych Tematów PIW Equal można zauważyć, że największy udział Partnerstw, administrowanych przez podmiot zaliczany do sektora pozarządowego funkcjonowało w Temacie G (8 z 11 PRR), a najmniej w ramach Tematu F (5 z 24 PRR).

Tabela 9. Liczba Partnerstw na Rzecz Rozwoju w ramach Tematów PIW Equal

Temat	Nazwa Tematu	Liczba Partnerstw na Rzecz Rozwoju ogółem	Liczba Partnerstw na Rzecz Rozwoju, których administratorem była organizacja pozarządowa	Udział Partnerstw na Rzecz Rozwoju administrowanych przez organizacje pozarządowe wśród wszystkich PRR w danym temacie
Temat A	Ułatwianie wchodzenia i powrotu na rynek pracy osobom mającym trudności z integracją lub reintegracją na rynku pracy, celem promowania rynku pracy, celem promowania rynku pracy otwartego dla wszystkich	37	21	56,76%
Temat D	Wzmocnienie krajowej gospodarki społecznej (trzeciego sektora), a w szczególności usług na rzecz społeczności lokalnych oraz poprawa jakości miejsc pracy	24	15	62,50%
Temat F	Wspieranie zdolności przystosowawczych przedsiębiorstw i pracowników do zmian strukturalnych w gospodarce oraz wykorzystania technologii informacyjnych i innych nowych technologii	24	5	20,83%
Temat G	Godzenie życia rodzinnego i zawodowego oraz ponowna integracja kobiet i mężczyzn, którzy opuścili rynek pracy, poprzez wdrażanie bardziej elastycznych i efektywnych form organizacji pracy oraz działań towarzyszących	11	8	72,73%
Temat I	Pomoc w społecznej i zawodowej integracji osób ubiegających się o status uchodźcy	3	2	66,67%

Źródło: informacje przygotowane dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Instytucję Zarządzającą PIW Equal (wg. stanu na dn. 31.12.2008 r.).

• **Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego**

Organizacje pozarządowe zawarły najwięcej umów na realizację projektów w ramach Działania 2.1 *Rozwój umiejętności powiązany z potrzebami regionalnego rynku pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie* – 237 umów- na łączną kwotę dofinansowania z Europejskiego Funduszu Społecznego 95 337 504 zł. Natomiast w ramach Działania 1.2 *Infrastruktura ochrony środowiska* oraz Działania 3.2 *Obszary podlegające restrukturyzacji* organizacje pozarządowe nie podpisały żadnej umowy (Tabela 10).

Tabela 10. Liczba i wartość umów realizowanych przez organizacje pozarządowe w poszczególnych Działaniach w ramach ZPORR

Działanie	Nazwa działania	Liczba umów podpisanych przez organizacje pozarządowe	Wartość umów podpisanych przez organizacje pozarządowe (PLN)	Wartość dofinansowania umów podpisanych przez organizacje pozarządowe (PLN)	Wartość dofinansowania umów ogółem	Udział % wartości dofinansowania umów podpisanych przez organizacje pozarządowe wśród wartości dofinansowania umów ogółem
1	Priorytet - Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów	5	14 228 014	10 308 118	9 143 102 638	0,1%
1.2	Infrastruktura ochrony środowiska	0	0	0	3 182 028 288	0,0%
1.3	Regionalna infrastruktura społeczna	2	3 087 096	2 314 846	3 028 053 494	0,1%
1.4	Rozwój turystyki i kultury	2	1 298 146	611 197	2 226 801 555	0,0%
1.5	Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego	1	9 842 771	7 382 076	706 219 301	1,0%
2	Priorytet - Wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich w regionach	640	438 425 808	371 725 492	3 254 216 424	11,4%
2.1	Rozwój umiejętności powiązany z potrzebami regionalnego rynku pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie	237	128 274 181	95 337 504	1 326 131 926	7,2%
2.3	Reorientacja zawodowa osób odchodzących z rolnictwa	92	63 786 430	47 183 347	552 914 657	8,5%
2.4	Reorientacja zawodowa osób zagrożonych procesami restrukturyzacyjnymi	43	37 587 957	28 082 601	579 611 558	4,8%
2.5	Promocja przedsiębiorczości	205	177 409 320	177 779 616	401 728 551	44,3%
2.6	Regionalne Strategie Innowacyjne i transfer wiedzy	63	31 367 921	23 342 425	393 829 732	5,9%

Działanie	Nazwa działania	Liczba umów podpisanych przez organizacje pozarządowe	Wartość umów podpisanych przez organizacje pozarządowe (PLN)	Wartość dofinansowania umów podpisanych przez organizacje pozarządowe (PLN)	Wartość dofinansowania umów ogółem	Udział % wartości dofinansowania umów podpisanych przez organizacje pozarządowe wśród wartości dofinansowania umów ogółem
3	Priorytet - Rozwój lokalny	14	30 374 473	12 585 359	9 376 714 681	0,1%
3.1	Obszary wiejskie	5	3 491 065	2 187 984	4 377 260 195	0,0%
3.2	Obszary podlegające restrukturyzacji	0	0	0	1 163 829 685	0,0%
3.3	Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojenne	5	7 267 055	4 094 446	1 011 702 598	0,4%
3.5	Lokalna infrastruktura społeczna	4	19 616 352	6 302 929	2 823 922 203	0,2%
OGÓLEM		659	483 028 295	394 618 969	21 774 033 743	1,8%

Źródło: opracowanie własne oraz informacje przygotowane dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Instytucję Zarządzającą ZPORR (wg stanu na dn. 31.12.2008)

- **SPO Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw**

W ramach Poddziałania 1.1.2 *Wsparcie instytucji otoczenia biznesu oraz sieci instytucji otoczenia biznesu*, wdrażanego przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości, beneficjentami były instytucje otoczenia biznesu, niedziałające dla zysku lub przeznaczające zysk na cele statutowe tj. stowarzyszenia, izby gospodarcze, fundacje, organizacje pracodawców, cechy, ale także agencje rozwoju regionalnego i lokalnego będące spółkami akcyjnymi oraz wyższe uczelnie i jednostki badawczo-rozwojowe. Spośród 92 projektów wdrażanych w ramach Poddziałania 1.1.2, około 50 % było realizowanych przez organizacje pozarządowe (izby gospodarcze, organizacje pracodawców, stowarzyszenia, fundacje), które uzyskały dofinansowanie w łącznej kwocie około 50 mln zł., w tym ok. 44 mln zł z EFRR.

W ramach Poddziałania 1.2.1 *Dokapitalizowanie funduszy mikropożyczkowych* wdrażanego przez PARP realizowane było 31 projektów (21 fundacji, 9 stowarzyszeń, 1 regionalna izba gospodarcza) o łącznej wartości 236 259 952,65 zł. W sumie dla projektów wypłacono 236 259 952,65 zł w tym: EFRR w kwocie 190 346 997,98 zł, środki krajowe w kwocie 45 912 954,67 zł.

W ramach Poddziałania 1.2.2 *Dokapitalizowanie funduszy poręczeń kredytowych* wdrażanego również przez PARP, realizowane były 2 projekty (fundacje) o łącznej wartości 11 082 350,08 zł w tym: EFRR w kwocie 8 926 832,99 zł, środki krajowe w kwocie 2 155 517,09 zł.

W Działaniu 1.3 *Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju firm* wdrażanym przez Agencję Rozwoju Przemysłu S.A. w czterech rundach aplikacyjnych wsparcie otrzymało

11 organizacji pozarządowych, które realizowały 13 projektów, o łącznej wartości dofinansowania 31 383 028,91 zł (EFRR 27 079 478,16 zł). Dziewięć podmiotów realizowało projekty doradcze, dotyczące opracowania koncepcji funkcjonowania parków/inkubatorów. Dwie organizacje: Kaliski Inkubator Przedsiębiorczości oraz Fundacja Wspierania Przedsiębiorczości i Nauki realizowały zarówno projekt doradczy, jak i inwestycyjny.

W Działaniu 1.4 *Wzmocnienie współpracy między sferą badawczo-rozwojową a gospodarką*, wdrażanym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, dofinansowanie otrzymało 5 organizacji pozarządowych. W ramach Poddziałania 1.4.3 *Inwestycje związane z budową, modernizacją i wyposażeniem specjalistycznych laboratoriów CZT i Centrów Doskonałości działających w priorytetowych dziedzinach rozwoju polskiej gospodarki* wsparcie w ramach SPO WKP uzyskały 4 fundacje na łączną kwotę 8 212 539,32 zł. W Poddziałaniu 1.4.5 *Projekty badawcze i celowe w obszarze monitorowania i prognozowania rozwoju technologii (z ang. foresight)*, realizowany był z kolei projekt stowarzyszenia o wartości EFRR 149 252,19 zł.

W Tabeli 11 przedstawiono dane dotyczące projektów realizowanych przez podmioty należące do sektora pozarządowego w podziale na poszczególne Działania SPO WKP.

Tabela 11. Liczba i wartość umów realizowanych przez organizacje pozarządowe w poszczególnych Działaniach w ramach SPO WKP

Działanie	Nazwa działania	Liczba umów podpisanych przez organizacje pozarządowe	Wartość dofinansowania umów podpisanych przez organizacje pozarządowe (PLN)	Wartość dofinansowania umów ogółem (PLN)	Udział % wartości dofinansowania umów podpisanych przez organizacje pozarządowe wśród wartości dofinansowania umów ogółem
1.1	Wzmocnienie instytucji wspierających działalność przedsiębiorstw	ok. 46	ok. 44 000 000	153 470 978	28,7%
1.2	Poprawa dostępności do zewnętrznego finansowania inwestycji przedsiębiorstw	33	199 273 831	831 212 793	24,0%
1.3	Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju firm	13	27 079 478	1 190 327 967	2,3%
1.4	Wzmocnienie współpracy między sferą badawczo-rozwojową a gospodarką	5	8 212 539	1 259 876 496	0,7%
OGÓŁEM		97	278 565 848	3 434 888 235	8,1%

Źródło: opracowanie własne oraz informacje przygotowane dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Instytucję Zarządzającą SPO WKP (wg stanu na dn. 31.12.2008 r.).

3. Fundusze strukturalne w Polsce na lata 2007-2013 a organizacje pozarządowe jako beneficjenci

3.1. Możliwości aplikowania przez organizacje pozarządowe o środki z funduszy strukturalnych w ramach poszczególnych programów operacyjnych 2007-2013

W latach 2007-2013 organizacje pozarządowe mogą być beneficjentami środków w ramach następujących programów współfinansowanych z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności:

- PO Kapitał Ludzki,
- PO Innowacyjna Gospodarka,
- Regionalne Programy Operacyjne,
- PO Infrastruktura i Środowisko,
- PO Rozwój Polski Wschodniej,
- Programy Europejskiej Wspólnoty Terytorialnej

Informacje nt. programów operacyjnych, z których organizacje pozarządowe będą mogły korzystać w największym zakresie, przedstawiono poniżej.

• PO Kapitał Ludzki

Organizacje pozarządowe jako grupa docelowa w ramach PO KL: organizacje pozarządowe są grupą docelową w ramach Działania 5.4 *Rozwój potencjału trzeciego sektora*, które ma na celu wspieranie potencjału organizacji trzeciego sektora w celu i ich efektywnego i profesjonalnego uczestnictwa w mechanizmach partnerstwa, szczególnie w obszarach istotnych dla realizacji Strategii Lizbońskiej i Krajowego Programu Reform.

W ramach Poddziałania 5.4.1 *Wsparcie systemowe dla trzeciego sektora – projekty systemowe* możliwe do realizacji są następujące typy operacji: badania, studia, analizy, ekspertyzy na temat dialogu obywatelskiego, monitorowanie i ewaluacja współpracy pomiędzy administracją publiczną a organizacjami pozarządowymi, upowszechnianie współpracy w zakresie uzgadniania polityk publicznych pomiędzy administracją publiczną i organizacjami pozarządowymi, wypracowanie standardów współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi, wzmocnienie szeroko rozumianych konsultacji społecznych, dotyczących regulacji prawnych i uzgadniania polityk publicznych, a także wzmocnienie kompetencji kadr administracji publicznej.

W ramach Poddziałania 5.4.2 *Rozwój dialogu obywatelskiego – projekty konkursowe* organizacje pozarządowe są grupą docelową oraz beneficjentami wsparcia. W tym Poddziałaniu mogą być realizowane takie typy operacji jak: upowszechnianie i wdrażanie standardów działania trzeciego sektora oraz standardów współpracy z administracją publiczną, tworzenie regionalnych i lokalnych centrów informacji i wspomaganie organizacji pozarządowych, tworzenie i wspieranie porozumień organizacji pozarządowych, tworzenie programów poradnictwa prawnego i obywatelskiego oraz społecznego nadzoru nad administracją.

Organizacje pozarządowe jako beneficjent wsparcia: organizacje pozarządowe mogą składać projekty we wszystkich działaniach i priorytetach PO KL, chyba, że Instytucja Pośrednicząca wprowadzi kryteria wyłączające organizacje pozarządowe z grupy

beneficjentów. Do najważniejszych Działań, w których organizacje mogą odegrać znaczącą rolę, należą:

- a) Działanie 6.3 – inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia aktywności zawodowej,
- b) Działanie 7.3 – inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji,
- c) Działanie 9.5 – lokalne inicjatywy edukacyjne.

• **Regionalne Programy Operacyjne**

W latach 2007-2013 organizacje pozarządowe mogą składać projekty w ramach 16 Regionalnych Programów Operacyjnych, na których realizację przeznaczono z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego ponad 16,5 mld euro.

Regionalne programy operacyjne i uzupełniające je szczegółowe opisy priorytetów określają priorytety, kierunki oraz wysokość środków, jakie otrzyma dane województwo na realizację polityki regionalnej w latach 2007-2013.

W każdym z województw podział programu na priorytety i działania przedstawia się nieco inaczej. Jednak na ich podstawie można przedstawić ogólny zbiorczy opis.

W każdym z programów znajdują się następujące komponenty:

- komponent związany z szeroko rozumianym rozwojem przedsiębiorczości i bezpośrednio samych przedsiębiorstw (w tym m.in. dotacje na rozwój i modernizację małych i średnich przedsiębiorstw, wsparcie instytucji otoczenia biznesu, wsparcie innowacji i styku środowiska naukowego z przedsiębiorcami);
- komponent, którego celem jest wsparcie regionalnej i lokalnej infrastruktury drogowej oraz rozwoju transportu i środków komunikacji, a także część związana z rozwojem społeczeństwa obywatelskiego;
- komponent związany z infrastrukturą ochrony środowiska, ochroną przyrody, a w niektórych wypadkach także edukacją ekologiczną;
- działanie albo poddziałanie nastawione na wsparcie wykorzystania odnawialnych źródeł energii;
- komponent związany z infrastrukturą społeczną, mający wspierać inwestycje w infrastrukturę zarówno edukacyjną i sportową, jak i ochrony zdrowia;
- komponent związany z rewitalizacją obszarów miejskich i zdegradowanych przestrzeni przemysłowych lub powojennych.

W zdecydowanej większości województw wyodrębniono także poddziałanie związane z infrastrukturą pomocy społecznej. RPO zawierają także komponenty mające na celu rozwój infrastruktury turystycznej i kultury, przy czym w niektórych z województw wyodrębniono także działania nastawione na ochronę dziedzictwa kulturowego. W większości województw w RPO przewidziano także wsparcie na współpracę ponadregionalną i promocję regionu.

W komponencie związanym z rozwojem przedsiębiorstw organizacje pozarządowe wprost lub jako instytucje otoczenia biznesu zostały uwzględnione na listach potencjalnych beneficjentów działań nastawionych na wzmocnienie i rozwój tego rodzaju instytucji i świadczonych przez nie usług. W większości województw szczegółowe opisy priorytetów przewidują, że organizacje pozarządowe będą mogły być projektodawcami w ramach działań związanych ze wsparciem innowacji w przedsiębiorstwach. W kilku województwach zostały

także wpisane pośrednio lub wprost na listę beneficjentów działań powiązanych z instrumentami finansowego wsparcia dla przedsiębiorstw.

W trzynastu województwach zapisy szczegółowych opisów priorytetów wymieniają wprost organizacje pozarządowe jako potencjalnych projektodawców w działaniach związanych z rozwojem infrastruktury społeczeństwa informacyjnego.

W części dotyczącej poprawy stanu środowiska naturalnego organizacje pozarządowe w większości województw będą mogły składać wnioski w ramach działań związanych z ochroną przyrody (w części RPO tytuły działań są bardziej precyzyjne i dotyczą konkretnie ochrony bioróżnorodności). W pięciu województwach podmioty z trzeciego sektora wpisane zostały jako potencjalni beneficjenci działań nastawionych na inwestycje w infrastrukturę ochrony środowiska. W trzech województwach wyodrębniono też działania dotyczące wprost edukacji przyrodniczej i uwzględniono organizacje pozarządowe jako potencjalnych realizatorów tego rodzaju projektów. W części województw uwzględniono je także jako możliwych wnioskodawców w działaniu związanym z większym wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii.

W prawie wszystkich województwach szczegółowe opisy priorytetów RPO przewidują, że organizacje pozarządowe będą mogły składać wnioski o dofinansowanie projektów obejmujących budowę, rozwój i modernizację infrastruktury związanej z kulturą i turystyką. W niektórych RPO wyodrębniono działania związane z promocją regionalnego i lokalnego dziedzictwa kulturowego i atrakcji turystycznych i uwzględniono na liście ich potencjalnych beneficjentów organizacje pozarządowe.

We wszystkich szczegółowych opisach priorytetów RPO organizacje pozarządowe wprost lub w sposób bardziej pośredni (np. jako organy prowadzące szkoły) zostały uwzględnione na liście potencjalnych beneficjentów działań związanych z inwestycjami w infrastrukturę edukacyjną i sportową. W zdecydowanej większości województw wymienione zostały także przy okazji działań lub poddziałań, których celem jest wsparcie inwestycji w infrastrukturę ochrony zdrowia. W siedmiu województwach wpisano także na listy potencjalnych beneficjentów działań nakierowanych na rozwój infrastruktury pomocy społecznej.

W zdecydowanej większości regionów zapisy szczegółowych opisach priorytetów RPO umożliwiają też organizacjom pozarządowym udział w konkursach ogłaszanych w ramach działań związanych z rewitalizacją obszarów zdegradowanych. W niektórych województwach działania te dotyczą obszarów miejskich i przemysłowych, w niektórych powojennych albo zdegradowanych terenów wsi. W części województw organizacje pozarządowe mogą występować o środki na działania rewitalizacyjne we wszystkich powyższych typach zdegradowanych obszarów.

Powyższe informacje wskazują zatem na szerokie możliwości ubiegania się o wsparcie ze środków funduszy strukturalnych przez organizacje pozarządowe w poszczególnych regionach.

- **PO Innowacyjna Gospodarka**

Blisko 70% alokacji Programu przeznaczony jest na wsparcie przedsiębiorstw. Środki na dofinansowanie projektów składanych przez organizacje pozarządowe stanowią niewielką część dostępnej alokacji PO IG. Pomimo tego, organizacje pozarządowe mogą ubiegać się o dofinansowanie w pięciu z dziewięciu Priorytetów: I, III, V, VI oraz VIII.

3.2. Wykorzystanie funduszy strukturalnych przez organizacje pozarządowe w początkowym okresie wdrażania programów realizowanych w ramach NSRO 2007-2013 wg stanu na 31 grudnia 2008 r.

Stan wykorzystania (do końca 2008 r.) środków z funduszy strukturalnych przez organizacje pozarządowe w ramach poszczególnych programów operacyjnych na lata 2007-2013 przedstawia Tabela 12. Należy zauważyć, iż poniższa tabela dotyczy wstępnego okresu realizacji programów na lata 2007-2013¹⁶.

Tabela 12. Liczba i wartość umów podpisanych przez organizacje pozarządowe w ramach NSRO 2007-2013

Nazwa Programu	Liczba podpisanych umów	Wartość dofinansowania UE (PLN)
PO KL	148	64 028 862,32
PO IG	22	261 407 580,32
RPO Województwa Śląskiego	1	1 250 056,00
OGÓŁEM	171	326 686 498,64

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Krajowego Systemu Informatycznego SIMIK 2007-2013 oraz informacji przygotowanych dla Departamentu Koordynacji Wdrażania Funduszy UE w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przez Instytucję Zarządzającą PO IG oraz Instytucję Koordynującą RPO (wg stanu na dn. 31.12.2008 r.).

• PO Kapitał Ludzki

Wg danych zawartych w Krajowym Systemie Informatycznym SIMIK 2007-2013, do dnia 31 grudnia 2008 r. organizacje pozarządowe podpisały w ramach PO Kapitał Ludzki 148 umów na łączną kwotę dofinansowania ponad 64 mln zł.

Najwięcej projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w ramach PO Kapitał Ludzki znajduje się w Działaniu 9.5. *Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich*: 29 umów o łącznej wartości dofinansowania 1 410 392,60 zł.

Natomiast największą łączną kwotę dofinansowania dla projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe do końca 2008 r. odnotowano w Działaniu 6.1. *Poprawa dostępu do zatrudnienia oraz wspieranie aktywności zawodowej w regionie*: podpisano w nim 27 umów na łączną kwotę 19 847 031,67 zł.

Drugim Działaniem pod względem wartości dofinansowania umów zawartych z ww. organizacjami w ramach PO Kapitał Ludzki jest Działanie 8.1. *Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie*. Do końca 2008 r. podpisano 24 umowy na łączną kwotę 12 343 287,55 zł.

W Działaniu 5.2. *Wzmocnienie potencjału administracji samorządowej* zostały podpisane 3 umowy z organizacjami pozarządowymi na łączną kwotę dofinansowania 2 995 523,74 zł.

Również 3 umowy podpisano w ramach Działania 5.4. *Rozwój potencjału trzeciego sektora*. Przyznana kwota dofinansowania to 1 761 433,20 zł.

¹⁶ Z uwagi na znaczną dynamikę wdrażania programów w I kwartale 2009 r. ww. dane do chwili sporządzenia niniejszego materiału uległy znaczącej zmianie.

W Działaniu 5.5. *Rozwój dialogu społecznego* organizacje pozarządowe podpisały 5 umów na kwotę dofinansowania 4 863 324,64 zł.

W ramach Działania 6.2. *Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia* podpisano 3 umowy na kwotę 3 491 318,84 zł.

Natomiast w Działaniu 6.3. *Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich* zostało podpisanych 9 umów z organizacjami pozarządowymi na kwotę dofinansowania 398 853,14 zł.

Kolejnym Działaniem w ramach którego podpisano umowy z organizacjami pozarządowymi jest Działanie 7.1. *Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji*: 2 umowy na kwotę 95 996,93 zł.

W działaniu 7.2. *Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej* zostało podpisanych 16 umów, w których beneficjentami są organizacje pozarządowe, na łączną kwotę 10 261 238,14 zł.

W ramach Działania 7.3. *Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji* znajduje się 6 projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe o łącznej kwocie dofinansowania 276 278,52 zł.

W Działaniu 9.3. *Upowszechnienie formalnego kształcenia ustawicznego* podpisano 3 umowy na kwotę 468 093,15 zł.

Po jednej umowie z organizacjami pozarządowymi podpisano jeszcze w następujących Działaniach:

- Działania 4.2. *Rozwój kwalifikacji kadr systemu B+R i wzrost świadomości roli nauki w rozwoju gospodarczym* - na kwotę dofinansowania 1 275 770,80 zł.
- Działanie 8.2. *Transfer wiedzy* - na kwotę 554 160,00 zł ,
- Działanie 9.2. *Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego* - na kwotę 204 918,00 zł,
- Działanie 9.4. *Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty* - na kwotę 999 244,06 zł.

• **PO Innowacyjna Gospodarka**

W 2008 r. w PO IG, w ramach działań wdrażanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego o dofinansowanie ubiegała się 1 fundacja (Fundacja na rzecz Nauki Polskiej, będąca beneficjentem projektu indywidualnego), na realizację 4 projektów w ramach 1 osi priorytetowej - Działanie 1.2 *Wzmocnienie potencjału kadrowego nauki*. Celem działania jest zachęcenie młodych ludzi do podjęcia kariery naukowej przy jednoczesnym stymulowaniu rozwoju jakościowego kadry naukowej, jak i współpracy międzynarodowej. Wartość zawartych umów na finansowanie realizacji tych projektów wynosi 214 123 500 zł z EFRR i składa się z następujących programów:

- Program Ventures - projekty aplikacyjne realizowane przez studentów, absolwentów i doktorantów mające zastosowanie w gospodarce,
- Program Team - projekty, w których uczestniczą studenci, doktoranci i uczestnicy staży podoktorskich, zgodne z wskazanymi w PO IG priorytetami, realizowane w najlepszych zespołach badawczych w Polsce,

- Program Międzynarodowe Projekty Doktoranckie - projekty realizowane w trakcie studiów doktoranckich w Polsce w ramach współpracy międzynarodowej jednostek naukowych (zwany MPD),
- Program Welcome - projekty realizowane przez wybitnych uczonych z zagranicy zgodnie z priorytetami wskazanymi w PO IG, tworzących zespoły badawcze w polskich jednostkach naukowych.

Fundacje i stowarzyszenia, które realizują projekty *foresight*, będą mogły aplikować o środki także w ramach Poddziałania 1.1.1 *Projekty badawcze z wykorzystaniem metody foresight* – do końca roku 2008 w ramach Poddziałania nie zawarto umów.

W ramach Działania 3.1 *Inicjowanie działalności innowacyjnej*, którego celem jest zwiększanie liczby podmiotów działających w oparciu o innowacyjne rozwiązania do 2008 podpisano 2 umowy z organizacjami pozarządowymi (fundacje) na rekomendowaną kwotę dofinansowania 15 482 019,00 zł.

W ramach Działania 3.3 *Tworzenie systemu ułatwiającego inwestowanie w MSP dla IOB* do 31 grudnia 2008 r. podpisano 6 umów z organizacjami pozarządowymi (4 fundacje, 1 stowarzyszenie, 1 organizacja pracodawców) na rekomendowaną kwotę dofinansowania 23 881 521,32 zł. Celem Działania jest aktywizacja rynku inwestorów prywatnych poprzez tworzenie dogodnych warunków inicjowania współpracy inwestorów z przedsiębiorcami poszukującymi środków finansowych na realizację innowacyjnych przedsięwzięć.

W Działaniu 5.2 *Wspieranie instytucji otoczenia biznesu świadczących usługi proinnowacyjne oraz ich sieci o znaczeniu ponadregionalnym* w ramach konkursu otwartego dla IOB na 4 podpisane umowy do 31.12.2008 r. – 1 instytucja jest organizacją pozarządową (organizacją pracodawców), przyznana kwota dofinansowania to 5 624 140,00 zł.

W ramach Działania 5.3 *Wspieranie ośrodków innowacyjności* w katalogu beneficjentów choć docelową grupą nie są organizacje pozarządowe a wysoko wyspecjalizowane instytucje otoczenia biznesu świadczące usługi o wysokim potencjale rynkowo-technologicznym, to te podmioty mogą aplikować o wsparcie. Na indykatywnej liście projektów indywidualnych znajduje się 1 fundacja. Do końca 2008 roku nie podpisano umowy.

W ramach Działania 5.4 *Zarządzanie własnością intelektualną dla IOB* na 6 podpisanych umów do 31 grudnia 2008 r. dwie instytucje są organizacjami pozarządowymi (organizacja pracodawców i fundacja), przyznana kwota dofinansowania wynosi 2 296 400,00 zł.

W ramach Działania 6.4 *Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym*, beneficjentami wsparcia będą m.in. instytucje otoczenia biznesu, w tym izby gospodarcze, fundacje i stowarzyszenia działające na rzecz sektora turystycznego (na indykatywnej liście projektów indywidualnych dla tego działania znalazło się jedno stowarzyszenie). Do końca 2008 roku nie podpisano żadnej umowy.

W Działaniu 8.3 *Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu – eInclusion*, którego celem jest zapewnienie dostępu do Internetu dla osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym z powodu trudnej sytuacji materialnej lub niepełnosprawności, organizacje pozarządowe mogą składać wnioski o dofinansowanie w konsorcjum z jednostkami samorządu terytorialnego. W 2008 r. w ramach tego działania tylko jedna fundacja złożyła wniosek o dofinansowanie, nie podpisano umowy.

Także w ramach Działania 8.4 *Społeczeństwo informacyjne – zwiększanie innowacyjności gospodarki*, które ma na celu stworzenie możliwości bezpośredniego dostarczania usługi szerokopasmowego dostępu do Internetu na etapie tzw. ostatniej mili dla grupy docelowej (dostarczanie Internetu bezpośrednio do użytkownika) poprzez wsparcie mikro- małych

i średnich przedsiębiorców zamierzających dostarczać tę usługę na obszarach, na których prowadzenie tej działalności na zasadach rynkowych jest nieopłacalne finansowo, organizacje pozarządowe będą mogły starać się o dofinansowanie.

- **Regionalne Programy Operacyjne**

Wg stanu na dzień 31 grudnia 2008 r. organizacja pozarządowa zawarła jedną umowę w ramach RPO Województwa Śląskiego w ramach Działania 2.2. *Rozwój elektronicznych usług publicznych* na kwotę dofinansowania z EFRR 1 250 056 zł.

4. Ocena efektów i skuteczności organizacji pozarządowych w ubieganiu się o środki strukturalne w latach 2004-2006

4.1. SPO Rozwój Zasobów Ludzkich oraz PIW Equal

Rekomendacji dla organizacji pozarządowych oraz administracji publicznej na temat stanu wykorzystywania przez podmioty z sektora pozarządowego środków finansowych w ramach interwencji EFS w Polsce mogą dostarczyć przede wszystkim wyniki z badania „*Bariery ograniczające aktywność organizacji pozarządowych w wykorzystywaniu środków Europejskiego Funduszu Społecznego*”, zrealizowanego we wrześniu 2005 r. na zamówienie Instytucji Zarządzającej Podstawami Wsparcia Wspólnoty w Ministerstwie Gospodarki i Pracy. Jakkolwiek wyniki tego badania nie stanowią oceny bieżącej sytuacji, gdyż programy współfinansowane z EFS w ramach perspektywy finansowej 2004 -2006 zostaną zamknięte w 2009 r. i obecnie projekty są już tylko rozliczane, wydają się one częściowo nadal aktualne z punktu widzenia możliwości skutecznego aplikowania przez organizacje pozarządowe o środki finansowe z EFS w ramach wsparcia przewidzianego w PO Kapitał Ludzki.

Z ww. badania wynika, że podmioty zaliczane do sektora pozarządowego są jedną z najaktywniejszych grup projektodawców, aplikujących do programów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. Niemniej jednak w przypadku tej grupy beneficjentów istniały poważne bariery ograniczające ich udział w absorpcji środków EFS w ramach SPO RZL. Jednym z głównych wniosków płynących z ww. badania jest fakt, że istotna część organizacji pozarządowych nie jest w stanie skutecznie aplikować o środki z EFS ze względu na niedostateczne zasoby, przede wszystkim finansowe i kadrowe, oraz zbyt małe doświadczenie w przygotowywaniu i realizowaniu projektów. Powodem niekorzystania ze środków finansowych EFS była również rozbieżność pomiędzy profilem organizacji a założeniami programów finansowanych z EFS w perspektywie 2004-2006. Organizacje jako przyczynę tego stanu rzeczy wskazują fakt, iż część trudności wynika ze zderzenia sposobu działania typowego dla organizacji pozarządowych z logiką funkcjonowania instytucji administracji publicznej oraz różnic pomiędzy tymi dwiema różnymi kulturami organizacyjnymi. Podsumowując wyniki badania należy wskazać, że dla organizacji pozarządowych główne utrudnienia w skutecznym aplikowaniu o środki finansowe z EFS oraz realizowaniu zadań, wspieranych z tych środków stanowiły:

1. Konieczność pozyskania informacji nt. wymogów dotyczących składanych wniosków;
2. Problemy z zapewnieniem płynności finansowej projektu;
3. Ograniczenia w zatrudnieniu kadry potrzebnej do realizacji projektu, związane przede wszystkim z limitami ograniczającymi poziom wynagrodzeń oraz obowiązkami wynikającymi z *ustawy Prawo zamówień publicznych*;
4. Konieczność sprostania wymogom formalnym, związanym z aplikowaniem o środki oraz realizacją postanowień umów o dofinansowanie.

Na podstawie informacji uzyskanych w ramach ww. badania sformułowano i wdrożono rekomendacje w ramach kilku obszarów, takich jak: komunikacja i informacja o EFS, wymogi formalne, ocena wniosków (formalna i merytoryczna) oraz problemy z samą realizacją projektów, które mają w przypadku organizacji pozarządowych istotne znaczenie w procesie ubiegania się o środki finansowe z PO KL. Poniżej przedstawiono najważniejsze z tych rekomendacji:

1. Przywiązywanie przez instytucje większej wagi do informowania potencjalnych projektodawców o możliwościach aplikowania o fundusze z EFS;

2. Bieżące przekazywanie przez Instytucje Wdrażające/Pośredniczące obecnym i przyszłym projektodawcom informacji na temat aktualizacji podstawowych dokumentów dotyczących EFS;
3. Uproszczenie języka, jakim napisane są podstawowe dokumenty dotyczące EFS;
4. Zwiększenie funkcjonalności oraz przejrzystości strony internetowej www.efs.gov.pl;
5. Ograniczenie liczby załączników wymaganych przy aplikowaniu o środki EFS;
6. Zmniejszenie wymogów dotyczących zabezpieczenia finansowego projektów;
7. Przekazywanie projektodawcom informacji zwrotnych zarówno na etapie oceny formalnej, jak i merytorycznej;
8. Terminowe podpisywanie umów z projektodawcami, których wnioski zostały zaakceptowane do realizacji oraz terminowe przekazywanie pierwszej transzy dotacji;
9. Uproszczenie wymogów dotyczących sprawozdawczości finansowej i rzeczowej z realizacji projektu.

W 2008 r. zarówno Instytucja Zarządzająca SPO RZL, jak i Instytucja Zarządzająca PIW Equal nie przeprowadziła żadnego badania, które poświęcone byłoby bezpośrednio ocenie potencjału organizacji pozarządowych w procesie absorpcji środków finansowych z EFS. Departament Zarządzania EFS w MRR dysponuje jednakże wynikami z badań ewaluacyjnych, które mogą w sposób pośredni dostarczyć wiedzy na ten temat działalności podmiotów z sektora pozarządowego jako projektodawców w ramach interwencji EFS w Polsce w latach 2004-2006.

Badanie pn. „*Ewaluacja bieżąca Programu Operacyjnego Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL Dla Polski 2004-2006*” pokazuje, że Partnerstwa na Rzecz Rozwoju (PRR) administrowane przez organizacje pozarządowe są najbardziej jednorodne pod względem typu wchodzących w ich instytucji. Oznacza to, że środowisko organizacji pozarządowych w dużym zakresie współpracowało ze sobą, realizując projekt w ramach PIW Equal. Ponadto wraz z postęпами we wdrażaniu PIW Equal wzrastała średnia liczba partnerów w Partnerstwach zarządzanych przez organizacje pozarządowe.

Wyniki przedmiotowego badania wskazują m.in., że PRR, których liderem była organizacja pozarządowa, oceniały jako ważną zasadę partnerstwa i uważały, że jej stosowanie pozytywnie wpływa na skuteczność prowadzonego działania. Spośród różnych liderów PRR organizacje pozarządowe najlepiej oceniały sprawność działania partnerstwa, osiąganą dzięki włączeniu do partnerstwa beneficjentów ostatecznych. Beneficjenci ostateczni dostarczali niezbędnych informacji, które pozwalały na modyfikowanie sposobów rozwiązywania problemów i w efekcie na bardziej skuteczną realizację projektu. Włączanie beneficjentów ostatecznych podnosiło również poziom ich identyfikacji z projektem i tym samym zwiększało szanse na trwałość uzyskanych efektów. Z badania wynika również, że partnerstwa koordynowane przez organizacje pozarządowe wykazywały zaangażowanie w prowadzenie badań wśród beneficjentów ostatecznych.

Jak wynika z badania, zaangażowanie Partnerstw zarządzanych przez organizacje pozarządowe było mniejsze niż zaangażowanie Partnerstw zarządzanych przez innych liderów w sferze realizacji zasady współpracy ponadnarodowej. Największym zaangażowaniem cechowały się w tym zakresie PRR, administrowane przez jednostki administracji publicznej. Z drugiej strony jednak dane wskazują również, że bardziej ambitnych i zobowiązujących form współpracy ponadnarodowej podejmowały się chętniej Partnerstwa zarządzane właśnie przez organizacje pozarządowe. Przedstawiciele PRR,

których liderami były organizacje pozarządowe w porównaniu do Partnerstw zarządzanych przez firmy, jednostki administracji publicznej czy instytucje edukacyjne, najwyżej oceniali użyteczność współpracy ponadnarodowej dla rozwoju produktu PRR.

Badanie pokazuje, że Partnerstwa administrowane przez organizacje pozarządowe doświadczały w trakcie realizacji projektu rotacji kadr na poziomie 10%. Występowała więc relatywnie duża zmienność na kluczowych stanowiskach w tych partnerstwach. Potwierdza to aktualność wyników badania z 2005 r., mówiących o utrudnieniach w zakresie odpowiednich zasobów kadrowych.

Z analiz prowadzonych w ramach badania wynika, że średnio tylko 58% Partnerstw posiadała narzędzie krótkookresowego zarządzania, takie jak Plan Operacyjny. Niewielki stopień wykorzystywania narzędzi służących do zarządzania może dziwić, biorąc pod uwagę innowacyjny i eksperymentalny, a więc bardziej ryzykowny charakter projektów realizowanych w ramach PIW Equal. Jednakże w wypadku PRR, których liderem była organizacja pozarządowa wartość tego wskaźnika przewyższała średnią i wynosiła 63%.

Z badania wynika również, że prawie 73% Partnerstw stosowało wskaźniki monitoringu, zwykle jednak nie były one zorganizowane w formie całościowego systemu, czyli w podziale na wskaźniki produktów, rezultatów i oddziaływania. PRR, których liderem była organizacja pozarządowa najmniejszą wagę wśród ogółu działających PRR przykładały do wykorzystywania wskaźników, co wskazuje na słabość zarządzania projektem, zgodnie z metodą przyjętą dla projektów z EFS, tj. metodą Zarządzania Cyklem Życia Projektu (ang. Project Cycle Management - PCM).

Badanie pokazuje również, że udział kosztów administracyjnych w ogóle kosztów ponoszonych przez PRR był najniższy w Partnerstwach zarządzanych przez instytucje edukacyjne (17,7%), ale należy zaznaczyć, że stosunkowo niskie koszty administracyjne ponosiły również organizacje pozarządowe (20,5%).

4.2. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

Efektem skutecznego ubiegania się o środki na dofinansowanie projektów z programu ZPORR przez organizacje pozarządowe jest podpisanie 659 umów na realizację projektów.

Przykładem efektywnego ubiegania się o dofinansowanie jest realizacja projektu przez stowarzyszenie **WSPARCIE**, które zrealizowało projekt w ramach Działania 2.3 pod tytułem „Wsparcie dla rolników – program reorientacji zawodowej osób odchodzących z rolnictwa”. Budżet projektu wyniósł 494 900 zł i był realizowany na terenie powiatów: tarnobrzeskiego, stalowowolskiego i kolbuszowskiego. Głównym celem projektu było ograniczenie bezrobocia wśród rolników i członków ich rodzin poprzez umożliwienie im pracy w sektorze niezwiązanym z rolnictwem. Projekt był skierowany do 60 osób, które były zainteresowane znalezieniem innej, „pozarolniczej” pracy. Dzięki realizacji projektu jego uczestnicy mieli możliwość poprawienia swojej sytuacji i szans na rynku pracy poprzez poznanie swoich mocnych i słabych stron, a także szans i zagrożeń wynikających z cech osobowości oraz dotychczasowego wykształcenia. Kompleksowe poradnictwo indywidualne oraz udział w szkoleniu poprawiły i wzmocniły samoocenę uczestników oraz rozwinęły w nich umiejętność nawiązania i prowadzenia rozmów, spotkań oraz autoprezentacji i kreacji własnego wizerunku. Dzięki szkoleniom zawodowym, dopasowanym do aktualnych potrzeb rynku pracy, oraz w czasie warsztatów i spotkań z doradcą zawodowym z zakresu efektywnych metod poszukiwania pracy uczestnicy projektu zostali wyposażeni w warsztat umiejętności i instrumentów, które pozwolą im na samodzielne poszukiwanie pracy. Ponadto wszystkie osoby otrzymały informacje o możliwościach zatrudnienia i dalszego rozwoju zawodowego w województwie.

Natomiast fundacja ***Kaszubski Uniwersytet Ludowy*** zrealizowała projekt z Działania 2.1 pt. *Wiedza – umiejętności – nowe szanse dla rodzin rolniczych*, którego budżet wyniósł 334 400 zł. Celem projektu było wsparcie szkoleniowe i doradcze rolników i ich rodzin w podejmowaniu dodatkowej działalności, zbliżonej do rolniczej, na bazie gospodarstwa rolnego. Jego realizacja miała przyczynić się do poprawy sytuacji ekonomicznej rodzin rolniczych i pozwolić się przystosować do działania na dynamicznie zmieniającym się rynku pracy w województwie pomorskim. Przedsięwzięcie to skierowane było do grupy 80 rolników i członków ich rodzin, podzielonych na cztery 20 osobowe grupy. Każda z grup odbyła szkolenia obejmujące ok. 180 godzin zajęć, rozłożonych na okres trzech miesięcy.

Tematyka szkoleń:

- zakładanie i prowadzenie działalności dodatkowej - zbliżonej do rolnictwa,
- rolnictwo ekologiczne,
- rachunkowość rolnicza,
- podstawy obsługi komputera,
- kaszubska kultura ludowa,
- zajęcia integracyjne,
- wymiana doświadczeń - spotkania z rolnikami, którzy z powodzeniem prowadzą już „mały biznes”.

Dzięki projektowi jego uczestnicy wzmocnili swoją samoocenę oraz motywację do zmiany. Wprowadzenie zajęć z agroturystyki, rachunkowości czy technologii informacyjnych spowodowało podniesienie poziomu wiedzy i umiejętności słuchaczy z zakresu przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Dzięki pracy w grupie nastąpiła integracja uczestników, co z kolei wpłynęło na chęć utrzymywania dalszych kontaktów, a także kształcenia oraz poszerzania wiedzy i umiejętności.

Innym przykładem dobrej praktyki obszarze wykorzystania środków przez organizacje pozarządowe jest realizacja projektu pt. *Wyrównywanie szans w dostępie do edukacji dzieci niepełnosprawnych poprzez rozbudowę Orew Wolbrom* zrealizowanego przez ***Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Wolbromiu***. Budżet projektu wyniósł 122 079, 45 zł. Celem projektu było wyrównywanie szans w dostępie do edukacji dzieci niepełnosprawnych poprzez rozbudowę i adaptację na cele edukacyjne pomieszczeń znajdujących się w budynku Ośrodka Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczego w Wolbromiu. Projekt był elementem większej całościowej inwestycji, współfinansowanej także z pieniędzy Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz Państwowego Funduszu Ochrony Środowiska. Inwestycja ta obejmowała rozbudowę Ośrodka i adaptację pomieszczeń zarówno na cele edukacyjne, jak i medyczne. W ramach projektu zaadaptowano 210 m² powierzchni, w tym cztery sale terapeutyczne, dwa pokoje administracyjne, trzy łazienki, jedno pomieszczenie gospodarcze oraz korytarz. W efekcie przeprowadzonej inwestycji o 20 zwiększyła się liczba dostępnych dla dzieci miejsc w Ośrodku.

5. Podsumowanie i dalsze rekomendacje

Informacje zamieszczone w niniejszym materiale pokazują, iż organizacje pozarządowe – po okresie pierwszych doświadczeń w ubieganiu się o środki europejskie – stają się coraz skuteczniejszym beneficjentem pomocy przyznanej Polsce w ramach polityki spójności Unii Europejskiej. Kwota środków przyznanych Polsce z budżetu Wspólnoty na lata 2007-2013 (ok. 67,3 mld Euro) otwiera dodatkowe możliwości ubiegania się o wsparcie oraz realizacji przedsięwzięć przez organizacje Trzeciego Sektora. O wzrastającej roli tej grupy beneficjentów zarówno w kształtowaniu polityk sektorowych w Polsce, jak i życiu społeczno-gospodarczym, świadczy przygotowanie komplementarnych wobec funduszy mechanizmów oraz dokumentów strategicznych, takich jak Fundusz Inicjatyw Obywatelskich oraz Strategia Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, a także wydzielenie priorytetu dedykowanego m.in. Trzeciemu Sektorowi w ramach PO KL, tj. Priorytetu V *Dobre rządzenie*. Jednocześnie o gotowości do dalszego wyjścia naprzeciw postulatom zgłaszanym przez przedstawicieli organizacji pozarządowych świadczą działania podejmowane na bieżąco przez administrację w celu usprawnienia procedur udzielania wsparcia oraz realizacji projektów. Ponadto, w ramach Komitetu Koordynującego Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia powołano Grupę roboczą ds. społeczeństwa obywatelskiego, której przedmiotem działalności jest m.in. rola i możliwości ubiegania się o wsparcie ze środków strukturalnych Unii Europejskiej przez organizacje pozarządowe.

Mając na uwadze powyższe można sformułować następujące rekomendacje ogólne w odniesieniu do udziału organizacji pozarządowych w realizacji polityki spójności:

1. Przeprowadzenie badania ewaluacyjnego poświęconego udziałowi organizacji pozarządowych w realizacji polityki spójności w Polsce w latach 2004-2006, w celu opracowania rekomendacji dla udziału tej grupy beneficjentów w realizacji programów na lata 2007-2013.
2. Cykliczna ocena komplementarności działań w ramach programów finansowanych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej z działaniami/strategiami wdrażanymi przy udziale instrumentów krajowych.
3. Prowadzenie ocen bieżących sposobu realizacji projektów przez organizacje pozarządowe w celu identyfikacji potencjalnych utrudnień oraz opracowania ewentualnych rozwiązań usprawniających i rekomendacji.

Jednocześnie należy podkreślić, iż skuteczna realizacja projektów przez organizacje pozarządowe jest uwarunkowana także gotowością organizacji do dalszych usprawnień oraz sprostania wymogom, jakie stawiane są wszystkim podmiotom ubiegającym się o środki unijne.

O tym, w którym kierunku powinny się rozwijać organizacje pozarządowe, by stać się skutecznymi projektodawcami, decydują:

1. *Staranne zapoznanie się z dokumentami oraz wymogami* – należy zapoznać się z dokumentami konkursowymi i ogólnych zasad. Prowadzenie projektu wiąże się z dużą ilością dodatkowej pracy administracyjnej i np. koniecznością zatrudnienia kompetentnej osoby odpowiedzialnej tylko za sprawy formalne. Warto być tego świadomym, zanim podejmie się zobowiązanie realizacji projektu. Dla niektórych organizacji może być za wcześnie na taki krok i pieniądze z funduszy strukturalnych mogą je osłabić, zamiast wzmocnić.

2. *Przygotowanie organizacji do realizacji projektu* – realizowanie projektów finansowych z funduszy strukturalnych wymaga organizacyjnego zaplecza na podstawowym poziomie: zatrudnienia pracowników, profesjonalnej obsługi księgowej, rachunku w banku, zabezpieczonego miejsca do przechowywania dokumentacji.
3. *Staranne i realistyczne przygotowanie projektu wraz z budżetem* – kolejny aspekt dobrego przygotowania organizacji to staranne i sprawne przygotowanie wniosku, np. sprawdzenie, czy proponowane przedsięwzięcia mieszczą się w danym działaniu, czy odbiorcy proponowanego projektu są uprawnioną grupą docelową, czy dołączono wszystkie załączniki, czy wyznaczone cele odnoszą się do zdiagnozowanych problemów i potrzeb. Podobne wskazówki dotyczą konstruowania budżetu – mimo że duża część organizacji nie ma problemów z jego tworzeniem, to zdarza się jednak, że pewne koszty są niedoszacowane (gdyż projektodawcy boją się, że wpisanie zbyt wysokich kosztów ich zdyskwalifikuje) albo wręcz przeciwnie, koszty są przeszacowane (gdyż projektodawcy, odwołując się do innych doświadczeń, boją się uzyskania niższego dofinansowania, zatem „ścięcie” niektórych wydatków jest od początku planowane). Odpowiednie zaplanowanie kosztorysu będzie punktem dla projektodawcy podczas oceny wniosku i w razie przyznania dotacji ograniczy trudne kontakty z instytucją wdrażającą odnośnie przesunięć i zmian w budżecie.
4. *Tworzenie zespołów projektowych z jasno określonymi zasadami i odpowiedzialnością* – realizacja projektu dofinansowywanego z funduszy strukturalnych wymaga wydelegowania pracowników do pracy w projekcie, stworzenia struktury zespołu projektowego oraz podzielenia zadań i pracy. Zdarza się, szczególnie w organizacjach, w których dominuje wolontariacki model pracy, że osoby zaangażowane w pracę społeczną robią to, co lubią i jak umieją najlepiej. Jednak odpowiedzialność za formalną stronę realizacji zadań finansowanych z pieniędzy publicznych, z czym wiąże się bardzo dużo odpowiedzialnej i żmudnej pracy administracyjnej, lepiej od początku przypisać jednej, kompetentnej w tym zakresie osobie. Pozwoli to usprawnić pracę w organizacji i uniknąć ewentualnych problemów.
5. *Profesjonalne przygotowanie kadry* – w tym także zapewnienie rozwoju poprzez odpowiednie szkolenia i warunki pracy dla kadry.